



ABS.1.80.316

Handwritten text, likely a title or address, mostly illegible due to fading.

Handwritten text, likely a date or reference number, mostly illegible.

Large handwritten signature or name, mostly illegible.



EUTROPII
HISTORIÆ ROMANÆ
BREVIARIUM,
AB URBE CONDITA
USQUE AD
VALENTINIANUM ET VALENTEM AUGUSTOS:
UT ET
SEXTI AURELII VICTORIS
DE
VIRIS ILLUSTRIBUS LIBER.
IN USUM SCHOLARUM.

PERTHÆ:

E PRELO R. MORISON,

VENEUNT IBIDEM APUD T. HILL, D. PEAT, J. ROBERTSON,
ET D. MORISON;

ET EDINBURGI APUD J. & J. ROBERTSON.

1812.



DE
EUTROPIO TESTIMONIA.

ELIAS VINETUS.

EUTROPIUS res Romanas ab Urbe condita ad suam usque ætatem brevissime explicuit, quo sic Valentem, qui omnium literarum ignarus ad imperium pervenisset, ad superiorum ducum principumque Romanorum res gestas percurrendas alliceret.

GER. JO. VOSSIUS.

STYLUM si spectes [Eutropii] parum est concinnus; sed hoc ætati, qua vixit, tribuamus. Res vero ipsas compendio satis commodo constrinxit. Sane quanti a Græcis fieri soleat, vel argumento illud erit, quod Capito historicus Lycius [ut et Pæanius] epitomes Eutropii metaphrasin scripserit.

CAROLUS SIGONIUS.

FLAVIUS Eutropius sub Valentiniano majore vixit: minus quidem elegans; sed cum ex Livio et Sallustio res, nobis nunc ignotas, decerpserit, et omnem historiam Romanam breviter ab U. C. usque ad Juliani Principis mortem libris decem persequatur, magni a nobis fieri debet.

BALTHASAR BONIFACIUS.

MILITAVIT Eutropius sub Juliano parabata ac desertore, librumque suum dedicavit Valenti. Nec satis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui in colliminio tenebrarum ac lucis constitutus, nec Paganorum ritus probaret, nec Christo tamen dedisset nomen. Sophistam Italum vocat Suidas, eodemque nomine consetur in ori-

DR EUTROPIO TESTIMONIA.

ginibus Constantinopolitanis. Stylum ejus improbat Vossius, ut parum concinnum; fatetur tamen, res ipsas compendio satis commodo ab Eutropio constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium, et multa eloquentia scripsisse putat Jacobus Philippus. Antiquum historiographum appellat Hincmarus Rhemensis. At Sconhovius non eum inter antiquos recenset; sed licet scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor eloquentia, et judicio etiam superioribus fuit eminentior. Sane quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quod Capito, et Pæagius, Eutropiani compendii metaphrasin Græce scripserint. Dux sunt autem omnino res quæ famam, et gloriam scriptoribus conciliare soleant, si in alienas transferantur linguas, sique interpretationibus illustrentur.

DOMINO VALENTI,

GOTHICO,

Maximo, Perpetuo, Augusto.

RES Romanas, ex voluntate Mansuetudinis tuæ, ab Urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis vel bellicis vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi, stric-
tim additis etiam iis, quæ in Principum vita egregia exstiterunt; ut Tranquillitatis tuæ possit mens divina lætari, prius se illustriam virorum facta in administrando imperio sequutam, quam cognosceret lectione.

EUTROPII

IIISTORIÆ ROMANÆ BREVIARIUM.

LIBER I.

ROMANUM imperium, quo neque ad exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a ROMULO exordium habet; qui Vestalis virginis filius, et (quantum putatus est) Martis, cum Remo fratre, uno partu editus est. Is, cum inter pastores latrocinaretur, Octodecim annos natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit, XI Kal. Maii, Olympiadis sextæ anno tertio: post Troiæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

Condita civitate, quam ex nomine suo Romam vocavit, hæc fere egit. Multitudinem finitimorum in civitatem recepit: centum ex senioribus elegit; quorum consilio omnia ageret; quos Senatores nominavit, propter senectutem. Tunc, cum uxores ipse & populus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romæ nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum injuriam, Cæninenses vicit, Antemnates, Crustuminoſ, Sabinos, Fidenates, Veientes, (hæc omnia oppida urbem cingunt :) Et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo septimo, ad deos transisse creditus, consecratus est. Deinde Romæ per quinos dies Senatores imperaverunt; et his regnantibus annus unus completus est.

Postea Numa Pompilius rex creatus est: qui bellum nullum quidem gessit, sed non minus civitati, quam Romulus, profuit. Nam et leges Romanis moresque constituit; qui consuetudine præceliorum jam latrones ac semibarbari putabantur. Annum descripsit in X menses, prius sine aliqua computatione confusum: et infinita Romæ sacra ac templa constituit. Morbo decessit quadragesimo tertio imperii anno.

81. Huic successit Tullus Hostilius. Hic bella reparavit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII milliaro sunt: Veientes et Fidenates, quorum alii sexto milliaro absunt ab urbe Romana, alii octavo decimo, bello superavit. Urbem ampliavit, adjecto Cœlio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit.

113. Post hunc Ancus Marcius, Nômæ ex filia nepos, suscepit imperium. Contra Latinos dimicavit: Aventinum montem civitati adjecit, et Janiculum:

126. Ostiam civitatem supra mare sexto decimo milliaro ab urbe Roma condidit. Vigesimo quarto anno imperii morbo periit.

Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. Hic 137. numerum Senatorum duplicavit; Circum Romæ ædificavit; ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos; et non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romæ territorio adjunxit; primusque triumphans Urbem intravit: muros fecit, et cloacas: Capitolium inchoavit. 175. Trigesimo octavo Imperii anno per Anci filios occisus est, regis ejus cui ipse successerat.

Post hunc Servius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili foemina captiva tamen, et famula. Hic quoque Sabinos subegit; montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, urbi adjunxit; fossas circum murum duxit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc

187. per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitum LXXXIV millia civium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV imperii anno, scelere

219. generi sui Tarquini Superbii, (filii ejus regis cui ipse successerat); et filæ suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

Locutus Tarquinius Superbus, septimus atque ultimus regum, Volscos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab urbe est) vicit; Gabios civitatem, et Suessam

226. Pometiam subegit; cum Tuscis pacem fecit; et templum Jovi in Capitolio ædificavit. Postea Ardeam oppugnavit, in octavo decimo milliaro ab Urbe

positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus, et ipse Tarquinius junior, nobilissimam sceminam Lucretiam, eandemque pudicissimam, Collatini uxorem, stuprasset, eaque de injuria marito, et patri, et amicis quæsta fuisset, in omnium conspectu se occidit. Propter quam causam Brutus parens, et ipse Collatinus populum concitavit, et Tarquinio ademitt imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit: veniensque ad Urbem rex, portis clausis, exclusus est. Cumque imperasset annos viginti quinque, cum uxore et liberis suis fugit. Ita Romæ regnatum est per septem reges annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix usque ad quintum decimum milliærium possideret.

Hinc Consules cæpere pro uno rege duo hac 244.
causa creari: ut, si unus malus esse voluisset, al-
ter eum, habens potestatem similem, coerceret. Et pla-
cuit, ne Imperium longius quam annum unum habe-
rent, ne per diuturnitatem potestatis insolentiores red-
derentur, sed civiles semper essent, qui se post annum
scirent futuros esse privatos. Fuerunt igitur anno pri-
mo, expulsis regibus, Consules Lucius Junius Brutus,
qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur, et Tar-
quinius Collatinus, maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio
Collatino statim sublata dignitas est: placuerat enim,
ne quisquam in Urbe maneret, qui Tarquinius vocare-
tur. Ergo, accepto omni patrimonio suo, ex urbe mi-
gravit: et loco ipsius factus est Valerius Publicola Con-
sul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarqui-
nius, qui fuerat expulsus: et collectis multis gentibus,
ut in regnum posset restitui, dimicavit.

In prima pugna Brutus Consul, et Aruns Tarquinii fi-
lius, invicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna
victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ, de-
fensorem pudicitæ suæ, quasi communem patrem per
annum luxerunt. Valerius Publicola Spurius Lucre-
tium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ pa-
trem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum
collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Con-
sules habuit: cum Tarquinius Collatinus Urbe cessisset.

propter nomen, Brutus prælio periisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut recipe-
retur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei
ferente Porsena Tusciæ rege: et Romam pene cepit.
Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges
exactos, Tarquinius, cum suscipi non posset in regnum,
neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxi-
lium præstaret, Tusculum se contulit, quæ civitas non
longe ab Urbe est: atque ibi per quatuordecim annos
privatus cum uxore consensit. Quarto anno post reges
exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi
sunt; et de his est triumphatum. Quinto anno, Luci-
us Valerius ille Bruti collega, et quartum Consul, fata-
liter mortuus est; adeo pauper, ut, collatis a populo
nummis, sumptum habuerit sepulturae; quem matron-
æ, sicut Brutum, annum luxerunt.

253. Nono anno post reges exactos, cum gener Tar-
quinii, ad injuriam soceri vindicandam, ingentem
collegisset exercitum, nova Romæ dignitas est creata,
quæ Dictatura appellatur, major quam consularis.
Eodem anno etiam Magister Equitum factus est, qui
Dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius po-
test dici, quam dictatura antiqua, huic imperii potestati,
257. quam nunc Tranquillitas vestra habet; maxime
cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea
dicemus, et ante eum Caius Cæsar, sub Dictaturæ no-
mine atque honore regnaverint. Dictator autem Romæ
primus fuit Lartius; Magister Equitum primus Spurius
Cassius.

259. Sexto decimo anno post reges exactos, sediti-
onem populus Romæ fecit, tanquam a Senatu at-
que Consulibus premeretur. Tum et ipse sibi Tribunos
plebis, quasi proprios judices et defensores, creavit;
per quos contra Senatum et Consules tutus esse posset.

Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum repa-
raverunt; et victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam
habebant optimam, perdiderunt.

Octavo decimo anno postquam reges ejecti erant, ex-
pulsus ex Urbe Quintus Marcius dux Romanorum, qui

Coriolos ceperat, Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque sæpe vicit: usque ad quintum miliarium Urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam, legatis, qui pacem petebant, repudiatis; nisi ad eum mater Veturia et uxor Volumnia ex Urbe venissent: quarum fletu et deprecatione superatus, removit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

Cæsone Fabio et Tito Virginio Consulibus, trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, ^{274.} contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes Senatui et populo per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. Unus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post hæc census in Urbe habitus est, et inventa sunt civium capitum CXIX millia.

Sequenti anno, cum in Algido monte, ab Urbe duodecimo ferme milliaro, Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator est factus: qui agrum quatuor jugerum possidens, manibus suis colebat. Is cum in opere et arans esset inventus, sudore ^{301.} deterso, togam prætextam accepit, et cæsis hostibus, liberavit exercitum.

Anno CCC et altero ab Urbe condita, imperium consulare cessavit, & pro duobus Consulibus decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ex iis Appius Claudius, Virginii cujusdam, qui honestis jam stipendijs contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum a Decemviro sustineret; & regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est Decemviris potestas, ipsique damnati sunt.

Anno trecentesimo decimo quinto ab Urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. ^{315.} Auxilium præstabant his Veientes, et rex Veientium Tolumnius; quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi sunt, ut

Fidenæ VI Vejentes XVIII milliario absint. Conjunxerunt se his et Volsci; sed Mamercus Æmilio Dictatore, et L. Quintio Cincinnato Magistro Equitum victi, etiam regem perdiderunt; Fidenæ captæ et excisæ. Post XX inde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie; mox etiam civitatem diu obsidens cepit, antiquissimam Italiæque ditissimam. Post eam cepit et Faliscos, non minus nobilem civitatem; sed commota est ei invidia, quasi prædam male divisisset; damnatusque ob eam causam, et expulsus civitate est.

Statim Galli Senones ad Urbem venerunt, et victos Romanos XI milliario ab Urbe Roma, apud flumen Alliam secuti, etiam Urbem occupaverunt; neque defendi quidquam, nisi Capitolium, potuit: quod cum diu obsedissent, & jam Romani fame laborarent, a Camillo, qui in vicina civitate exsulabat, Gallis superventum est, gravissimeque victi sunt. Postea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt: sed secutus eos Camillus, ita cecidit, ut et aurum, quod his datum fuerat, et omnia, quæ ceperant, militaria signa, revocaret. Ita tertium triumphans Urbem ingressus est, et appellatus secundus Romulus, quasi et ipse patriæ conditor.

LIBER II.

ANNO CCCLXV ab Urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, et pro duobus Consulibus facti Tribuni Militares consulari potestate. Hiuc jam coepit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per LXX annos bellum gesserat, vicit; et Æquorum urbem, et Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit, et tres simul triumphos egit.

Titus etiam Quintius Cincinnatus Prænestinos, qui usque ad urbis Romæ portas bello venerant, persecutus, ad flumen Alliam vicit; et civitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit; ipsum Præneste aggressus, in

deditionem accepit : quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

Verum dignitas Tribunorum Militarium non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri : et quadriennium ita in Urbe fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Resumpserunt tamen Tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, et triennio perseveraverunt. Rursus consules facti.

Lucio Gehucio et Quinto Servilio Consulibus, mortuus est Camillus; honor ei secundus post Romulum delatus est.

Titus Quintius Dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab Urbe quarto milliaro trans Anienem fluvium consederant. Nobilissimus de Senatoribus Titus Manlius, provocantem Gallum, ad singulare certamen progressus occidit : et sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi et posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt : mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. Non multo post a Caio Marcio Tusci victi sunt : VII 417.
millia captivorum ex his in triumphum ducti.

Census iterum habitus est ; et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæque legiones decem : qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat. Parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos, duce Lucio Furio, quidam ex Gallis unum è Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit : et, cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit ; mox commissa adversus Gallum pugna, idem corvus alis et unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset adspicere : ita ut a Tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen dederit : nam postea idem Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum, annorum trium et viginti, Consul est factus.

Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque a Romanis exigere cœperunt, ut unus Consul ex eorum, alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset ne-

gatum, bellum contra eos susceptum est, et ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ Consulibus, ob meritum victoriæ, in Rostris positæ sunt.

Jam Romani potentes esse cœperunt; bellum enim in centesimo et tricesimo fere milliario ab Urbe apud Samnites gerebatur, qui medii sunt inter Picenum, Campaniam et Apuliam. L. Papirius Cursor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus est; qui, cum Romam redisset, Q. Fabio Maximo Magistro Equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne se absente pugnaret. Ille, occasione reperta, felicissime dimicavit, et Samnites delevit: ob quam rem a Dictatore capitis dam-
 434. natus, quod se vetante pugnasset, ingenti favore militum et populi liberatus est: tanta Papirio seditione commota, ut pene ipse interficeretur.

Postea Samnites Romanos, Tito Veturio et Spurio Posthumio Consulibus, ingenti dedecore vicerunt, et sub jugum miserunt. Pax tamen a Senatu et populo soluta est, quæ cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt a L. Papirio Consule: septem milia eorum sub jugum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius Censor aquam Claudiam induxit, et viam Appiam stravit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus fuisset, et Samnites vicit, et plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo Consules, contra Samnites missi, ingentibus præliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus per annos XLIX actum sustulerunt; neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

Interjectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiæ, contra Romanos, Tuscis Samnitibusque junxerunt: sed cum Romam tenderent, a Cn. Cornelio Dolabella Consule deletæ sunt.

Eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultima Italia sunt, bellum indictum est; quia legatis Romanorum injuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epiri regem contra Ro-

manos in auxilium poposcerunt, qui ex genere Achilles originem trahebat; is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. 472. Missus est contra eum Consul P. Valerius Levinus; qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, jussit eos per castra duci, ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renuntiarent Pyrrho quaecunque a Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cum jam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit; quos incognitos Romani expaverunt; sed nox prælio finem dedit. Levinus tamen per noctem fugit. Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractavit; occisos sepelivit. Quos cum adverso vulnere et truci vultu, etiam mortuos jacere vidisset, tulisse ad coelum manus dicitur, cum hæc voce: Se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent.

Postea Pyrrhus, junctis sibi Samnitibus, Lucanis, Bruttiisque, Romam perrexit; omnia ferro ignique vastavit. Campaniam depopulatus est; atque ad Præneste venit, milliario ab Urbe octavo decimo. Mox terrore exercitus, qui cum Consule sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis missi, ab eo honorifice suscepti sunt: captivos sine pretio Romam misit. Unum ex legatis Romanorum Fabricium sic admiratus est, ut, cum eum pauperem esse cognovisset, quarta parte regni promissa, sollicitare voluerit, ut ad se transiret: contemptusque a Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum Cineam nomine; ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam jam armis occupaverat, obtineret.

Pax displicuit; remandatunquæ Pyrrho a Senatu est, cum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani jusserunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui se armis defendere potuissent; nec ante eos ad veterem statum reverti, quam sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est; a quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset; Cineas

dixit, regum se patriam vidisse: scilicet tales illic fere omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius et Decius Mus Consules. Certamine commisso, Pyrrhus vulneratus est, elephantis interfecti, XX millia caesa hostium, et ex Romanis tantum quinque milia. Pyrrhus fugatus.

Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus; qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum cum vicina castra ipse et rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici quæ contra caput ejus medicus spondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur: Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate quam Sol a cursu suo averti potest. Tum rex ad Siciliam profectus est. Fabricius, victis Samnitibus et Lucanis, triumphavit. Consules deinde Manius Curius Dentatus, et Cornelius Lentulus adversum Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum pugnavit, exercitum ejus cecidit: ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. - Ea die caesa sunt hostium XXIII millia. Curius Dentatus in consulatu triumphavit. Primus Romam elefantos quatuor duxit.

477. Pyrrhus etiam a Tarento mox recessit, et apud Argos, Græciæ civitatem, occisus est.

Caio Fabio Luscino, C. Claudio Canina Consulibus, anno Urbis conditæ CCCCLXI, legati Alexandrini, a Ptolemæo missi, Romam venire: et a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

Quinto Ogulnio, C. Fabio Pictore Consulibus, Picentes bellum commovere; et ab insequentibus Consulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi sunt: et de his triumphatum est. Conditæ a Romanis civitates, Ariminum in Gallia, et Beneventum in Samnio.

Marco Attilio Regulo, Lucio Junio Libone Consulibus Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum civitate simul Brundusini, et de his triumphatum est.

Anno CCCCLXXVII, cuius jam clarum urbis Romæ

uomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quæ copiae Romanorum essent, census est habitus: inventa sunt civium capita CCXCII millia CCCXXXIII, quanquam a condita Urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio, Quinto Fulvio Consulibus. In Sicilia contra eos pugnatum est; et Appius Claudius de Afris et rege Siciliæ Hierone triumphavit.

Insequenti anno, Valerio Marco et Otacilio Consulibus, in Sicilia a Romanis res magnæ gestæ sunt. Taurominitani, Catanenses, et præterea quinquaginta civitates in fidem acceptæ sunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorum bellum paratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetravit, deditque argenti talenta ducenta. Afri in Sicilia victi sunt, et de his secundo Romæ triumphatum est.

Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani, Caio Duillio et Cneio Cornelio Asina Consulibus, in mari dimicaverunt, paratis navibus rostratis, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillius, commisso praelio, 492. Carthaginiensium ducem vicit, XXXI naves cepit, quatuordecim mersit, octo millia hostium cepit, tria millia occidit: neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, jam etiam mari plurimum possent. Caio Aquilio Floro, Lucio Scipione Consulibus, Scipio Corsicam et Sardiniam vastavit, multa millia inde captivorum abduxit, triumphum egit.

L. Manlio Volsone, M. Attilio Regulo Consulibus, bellum in Africam translatum est: contra Hamilcarem, Carthaginiensium ducem, in mari pugnatum, victusque est; nam, perditis LXIV navibus, retro se recepit: Romani XXII amiserunt: sed cum in Africam transissent, primum Clypeam Africæ civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt: multisque vastatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, et XXVII millia captivorum reduxit. 496. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit: contra tres Carthaginiensium

duces dimicans, victor fuit: XVIII millia hostium cecidit, quinque millia cum XVIII elephantis cepit: septuaginta quatuor civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginienses pacem a Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedaemoniis petierunt: et duce Xantippo, qui a Lacedaemoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultima pernicie: nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt, quindecim milia cum Imperatore Regulo capta sunt, XXX millia occisa, Regulus ipse in catenas coniectus.

Marcus Æmilio Paulo, Servio Fulvio Nobiliore Consulibus, ambo Consules Romani ad Africam profecti sunt, cum trecentarum navium classe Clypeam petunt, et contra Carthaginienses venerunt; primum Afros navali certamine superant. Æmilius Consul centum et quatuor naves hostium demersit; triginta cum pugnantibus cepit, quindecim millia hostium aut occidit, aut cepit; militem suum ingenti praeda ditavit: et subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset, ut diutius expectare exercitus non posset. Consules cum victrici classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt; et tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta quatuor navibus, octoginta servari vix potuerint: neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.

Cneius Servilius Cæpio et C. Sempronius Blæsus Consules, cum ducentis sexaginta navibus ad Africam profecti sunt: aliquot civitates ceperunt: prædam ingentem reducentes naufragium passi sunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis displicerent, decrevit Senatus, ut a maritimis præliis recederetur, et tantum sexaginta naves ad praesidium Italiae salvæ essent.

Lucio Cecilio Metello, Caio Furio Pacillo Consulibus, Metellus in Sicilia Afrosum ducem cum CXXX elephantis, et magnis copiis venientem, superavit, XX
602. millia hostium cecidit, sex et XX elefantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, et Romam deduxit ingenti pompa,

cum ÇXXX elephantorum numero omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur, et pacem a Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret.

Ille Romam cum venisset, inductus in Senatum, nihil quasi Romanus egit; dixitque se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desiisse. Itaque et uxorem a complexu removit, et Romanis suasit, ne pax cum Poenis fieret: illos enim fractos tot casibus, spem nullam habere: se tanti non esse, ut tot millia captivorum propter unum se et senem, et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur. Itaque obtinuit: Nam Afros pacem petentes nullus admisit: ipse Carthaginem rediit; offerentibusque Romanis, ut eum Romæ tenerent, negavit se in ea urbe mansurum, in qua, postquam Afris servierat, dignitatem honesti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciis extractus est.

P. Claudio Pulchro, C. Junio Consulibus, Claudius contra auspicia pugnavit, et a Carthaginiensibus victus est. Nam ex ducentis et viginti navibus, cum triginta fugit, XC cum pugnatoribus captæ sunt; demersæ cæterae. Alius quoque Consul classem naufragio amisit; exercitum tamen salvum habuit, quia vicina litora erant.

Caio Lutatio Catulo, Aulo Posthumio Albino Consulibus, anno belli Punici XXIII, Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum CCC navibus in Siciliam. Afri contra ipsum CCCC paraverunt. Lutatius Catulus navem æger adscendit; vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybæum, civitatem Siciliæ, pugnatum est ingenti virtute Romanorum: nam LXXIII Carthaginiensium naves captæ sunt, CXXV demersæ; XXXII millia hostium capta, XIII occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana duodecim naves demersæ; pugnatum est VI Idus Martias. Statim Carthaginienses pacem petierunt, tributæque iis pax: captivi Romanorum, qui tenebantur à Carthaginiensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginienses petierunt, ut

redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus jussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent: qui autem a privatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fisco magis, quam a Carthaginiensibus, solveretur.

Quintus Lutatius, Aulus Manlius Consules creati, bellum Faliscis intulerunt, quae civitas Italiae opulenta quondam fuit: quod ambo Consules, intra sex dies quam venerant, transegerunt, XV millibus hostium caesis, caeteris pace concessa: agro tamen ex medietate sublato.

LIBER III.

FINITO igitur Punico bello, quod per XXII annos tractum est, Romani jam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolemæum Ægypti regem miserunt, auxilia promittentes; quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit; jam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliae Hiero Romam venit ad ludos spectandos, et ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.

Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco Consulibus, quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, et de his triumphatum. Carthaginienses tum bellum reparare tentabant, Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, et pacem impetravit.

Tito Manlio Torquato, Caio Attilio Balbo Consulibus de Sardis triumphatum est: et pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt; quod his post Romam conditam semel tantum, Numa Pompilio
517. regnante, contigerat.

Lucius Posthumius Albinus, Caelius Fulvius Centumalus Consules, bellum contra Illyrios gesserunt; et multis civitatibus captis, etiam reges in deditionem ac-

ceperunt: tum primum de Illyriis triumphatum est. 523.

Lucio Æmilio Consule, ingentes Gallorum copiae Alpes transierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit; traditumque est Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum fuisse: sed res per Consules tum prospere gesta est; XL millia hostium interfecta sunt, et triumphus Æmilio decretus.

Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cneio Cornelio Scipione Consulibus. Tunc Marcellus cum parva manu equitum dimicavit, & regem Gallorum, Viridomarum nomine, manu sua occidit. Postea cum collega suo ingentes copias Gallorum peremit; Mediolanum expugnavit; grandem prædā Romanam pertulit: ac triumphans Marcellus spolia Galli, stipiti imposita, humeris suis vexit.

M. Menucio, P. Cornelio Cōss. Istris bellum illatum est, quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant: perdomitique sunt omnes. Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Annibalem Carthaginensium ducem, qui Saguntum Hispaniæ civitatem, Romanis amicam, oppugnare aggressus est, agens vicesimum ætatis annum; copiis congregatis CL millium peditum, et XX millium equitum. Huic Romani per legatos denuntiaverunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Annibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Sed dura responsa à Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi; captique ab Annibale, ultimis pœnis afficiuntur.

Tum Publius Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est; Tiberius Sempronius in Siciliam: bellum Carthaginensibus indictum est. Annibal, relicto in Hispania fratre Asdrubale, Pyrenæum transit: Alpes, adhuc ea parte invias, sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXX millia peditum, et XX millia equitum, septem et triginta elephantos adduxisse. In- 533.

terea multi Ligures et Galli Annibali se junxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, è Sicilia exercitum Ariminum trajecit.

Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit: commisso prælio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus et ipse confligit apud Trebiam amnem: is quoque vincitur. Annibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam veniens

535. Annibal Flamini Consuli occurrit; ipsum Flaminium interemit: Romanorum viginti quinque millia cæsa sunt; caeteri diffugerunt. Missus adversus Annibalem postea a Romanis Quintus Fabius Maximus: is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit; mox, inventa occasione, vicit.

Quingentesimo et quadragesimo anno a condita Urbe, L. Æmilius Paulus, P. Terentius Varro, contra Annibalem, mittuntur, Fabioque succedunt: qui [Fabius] ambos Consules monuit, ut Annibalem calidum et impatientem ducem non aliter vincerent, quam prælium differendo. Verum cum impatientia Varronis Consulis, contradicente Consule altero, apud vicum, qui Cannæ appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo Consules ab Annibale vincuntur. In ea pugna tria millia Asrorum pereunt; magna pars de exercitu Annibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt: periit enim in eo Æmilius Paulus Consul: Consulares aut Prætorii XX; Senatores capti aut occisi XXX; nobiliores viri CCC; militum XL millia; equitum tria millia et quingenti; in quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Servi, quod nunquam ante, manumissi, et milites facti sunt.

Post eam pugnam multæ Italiae civitates, quæ Romanis pauerant, se ad Annibalem transtulerunt. Annibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: responsumque est a Senatu, eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, et tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit, quos è manibus equitum Romanorum, Senatorum, et militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Annibalis Asdrubal remanse-

rat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, a duobus Scipionibus, Romanis ducibus, vincitur; perditque in pugna XXXV millia hominum; ex his capiuntur X millia, occiduntur XXV. Mittuntur ei a Carthaginensibus ad reparandas vires XII millia peditum, IV millia equitum, XX elephantum.

Anno quarto postquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Consul apud Nolam, civitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnavit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, et Bruttios occupavit: quo tempore etiam rex Macedoniae Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos sub hac conditione; ut, deletis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, et re cognita, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Levinum ire iusserunt; in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconsulem; nam etiam ea sollicitata ab Annibale Romanos deseruerat.

Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur: in Italia, contra Annibalem; in Hispania, contra fratrem ejus Asdrubalem; in Macedonia, contra Philippum; in Sardinia, contra Sardos, et alterum Asdrubalem Carthaginensem. Is a Tito Manlio Proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus; occisa cum eo XII millia, capti mille quingenti; et a Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivos et Asdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus a Levino in Macedonia vincitur, et in Hispania a Scipionibus Asdrubal, et Mago tertius frater Annibalis.

Decimo anno postquam Annibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cnæo Fulvio Coss. Annibal usque ad quartum milliarium Urbis accessit, equites ejus usque ad portas; mox Consulum metu, cum exercitu venientum, Annibal ad Campaniam se recepit. In Hispania a fratre Asdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer mansit: casu enim magis quam virtute erant decepti: quo tempore etiam à Consule Marcello Siciliae magna pars capta est, quam tenere Afri cœperant: &

ex nobilissima urbe Syracusana, præda ingens Romam praelata est. Levinus in Macedonia cum Philippo, et multis Græciæ pōpulis, et rege Asiæ Attalo, amicitiam fecit: et ad Siciliam profectus, Annonem quendam Afrorum ducem, apud Agrigentum civitatem, cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilibus misit; XL civitates in deditionem accepit, XXVI expugnavit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Romam regressus est. Annibal in Italia Cnæum Fulvium Consulem subito aggressus, cum octo millibus hominum interfecit.

Interea ad Hispanias, ubi, occisis duobus Scipionibus, nullus Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publii Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor et XX, vir Romanorum omnium, et sua ætate et posteriori tempore fere primus. Is Carthaginem Hispaniæ capit; in qua omne aurum, et argentum, et belli apparatus Afri habebant: nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperant; Mago-
 542. nem etiam fratrem Annibalis ibidem capit, quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. Qua re omnes fere Hispani ad eum uno animo transiērunt. Postque Asdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, et prædam maximam capit.

544. Interea in Italia Consul Q. Fabius Maximus Tarentum recepit, in qua ingentes copiæ Annibalis erant; et ibi etiam ducem Annibalis Carthalonem occidit, XXV millia captivorum vendidit: prædam militibus dispertivit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multæ civitates Romanorum quæ ad Annibalem transierant prius, rursus se Fabio Maximo dediderunt. Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, et per se, et per fratrem suum Lucium Scipionem, LXX civitates recepit. In Italia tamen male pugnatum est. Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale occisus est.

Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclytas gērit; regem Hispaniarum

magno prælio victum in amicitiam accepit, et primus omnium a victo obsides non poposcit.

Desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diutius posse retineri, fratrem suum Asdrubalem in Italiam cum omnibus copiis evocavit. Is veniens eodem itinere, quo etiam Annibal venerat, a Consulibus Appio Claudio Nerone, et Marco Livio Salinatore, apud Senam Piceniam civitatem in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans occisus est: ingentes ejus copiarum captarum aut interfectarum sunt: magnum pondus auri atque argenti Romanum relatum. Post hæc Annibal diffidere de belli exitu, et Romanis ingens animus accessit. Itaque et ipsi evocaverunt ex Hispania Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus, omnes civitates, quæ in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

Anno XIV postquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa in Hispania bene egerat, Consul est factus et in Africam missus: cui viro divinum quiddam inesse existimabatur; adeo ut putaretur cum Numinibus habere sermonem. Is in Africa contra Anthonem ducentem Afrorum pugnat, exercitum ejus interficit. Secundo prælio castra capit, cum quatuor millibus et quingentis militibus: XI millibus occisis. Syphacem Numidiarum regem, qui se Afris conjunxerat, capit, et castra ejus invadit. Syphax, cum nobilissimis Numidis, et infinitis spoliis, a Scipione Romam mittitur: qua re audita, omnis fere Italia Annibalem deserit; ipse a Carthaginensibus in Africam redire jubetur, quam Scipio vastabat.

Ita anno XVII ab Annibale Italia liberata est, quam flens dicitur reliquisse. Legati Carthaginensium pacem a Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam missi sunt: XLV dies his induciarum datæ sunt, quousque Romam ire et regredi possent: XXX millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus, ex arbitrio Scipionis, pacem jussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius quam XXX

naves haberent, quingenta millia pondo argenti darent, captivos et perfugas redderent.

Interim Annibale veniente ad Africam, pax turbata est; multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex Urbe venientes, a Romanis capti sunt, et jubente Scipione dimissi. Annibal quoque frequentibus præliis victus a Scipione petit etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium, iisdem conditionibus data est, quibus prius; addita quingentis millibus pondo argenti, C millia librarum, propter novam perfidiam. Carthaginiensibus conditiones displicuerunt, jusseruntque Annibalem pugnare. Infertur a Scipione et Masinissa alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Annibal tres exploratores ad Scipionis castra misit; quos captos Scipio circumduci per castra jussit, ostendique eis totum exercitum; mox etiam prandium dari, dimittique, ut renuociarent Annibali, quæ apud Romanos vidissent.

Interea prælium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla memoria fuit, quum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pene ipso Annibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum XX, postremo cum quatuor evasit. Inventa in castris Annibalis argenti pondo XX millia, auri octoginta, cætera supellectili copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit,
 551. atque Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum, post annum nonum decimum quam cœperat.

LIBER IV.

TRANSACTO Punico bello, secutum est Macedonicum contra Philippum regem.

Quingentesimo et quinquagesimo primo anno ab Urbe condita, T. Quintius Flamininus adversus Philippum regem mittitur; res prospere gessit: pax ei data est his legibus; ne Græciæ civitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret; ut captivos

et transfugas redderet: quinquaginta solum naves haberet, reliquas Romanis daret: per annos decem quaterna millia pondo argenti præstaret, et obsidem daret filium suum Demetrium. T. Quintius etiam Lacedæmoniis intulit bellum; ducem eorum Nabidem vicit; et, quibus voluit conditionibus, in fidem accepit: ingenti gloria duxit ante currum nobilissimos ob-
sides, Demetrium Philippi filium, et Armenem 557.
Nabidis.

Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Consulibus. Huic Antiocho Annibal se junxerat, Carthaginem patriam suam, ne Romania traderetur, relinquens. M. Acillus Glabrio in Achaia bene pugnavit. Castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt: ipse fugatur. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

L. Cornelio Scipione, C. Lælio Consulibus, Scipio Africanus, fratri suo L. Cornelio Scipioni Con- 561.
suli legatus, contra Antiochum profectus est. Annibal, qui cum Antiocho erat, navali prælio victus est. Ipse postea Antiochus circa Magnesiam ad Sipylum Asiæ civitatem, a Consule Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. Quinquaginta millia peditum, 562.
IV millia equitum, eo certamine, ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petit, quæ iisdem conditionibus datur a Senatu, quanquam victo, quibus ante offerebatur, ut ex Europa et Asia recederet, atque intra Taurum se contineret; X millia talentorum, et XX obsides præberet; Annibalem concitatore belli dederet. Eumeni regi donatae sunt omnes Asiae civitates, quas Antiochus bello perdiderat: et Rhodiis, qui auxilium Romanis contra Antiochum tulerant, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit; nomen et ipse, ad imitationem fratris, Asiatici accepit, quia Asiam vicerat;

sicuti frater ipsius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.

Spurio Posthumio Albino, Q. Marcio Philippo Consulibus, M. Fulvius de Ætolis triumphavit. Annibal, qui, victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flaminium; et, cum tradendus esset Romanis, venenum bibit, et apud Libyssam, in finibus Nicomediensium, sepultus est.

Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui et adversum Romanos bellum gesserat, et postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Perseus in Macedonia rebellavit, ingentibus copiis ad bellum paratis.

Nam adjutores habebat Cotyn Thraciæ regent; et 575. Illyrici, Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenès Asiæ rex, Ariarathes Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Ægypti, Masinissa Numidiæ. Prusias autem rex Bithyniæ, quanquam sororem Persæ uxorem haberet, utrisque se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius Consul est a rege gravi prælio victus; neque tamen Romani, quanquam superati, rege petenti pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus, ut se et suos Senatui et populo Romano dederet. Mox missus contra eum Lucius Æmilius Paulus Consul, et in Illyricum C. Anicius Prætor, contra Gentium.

584. Sed Gentius, facile uno prælio victus, mox se dedidit. Mater ejus, et uxor, et duo filii, frater quoque ejus, simul in potestatem Romanorum venerunt. Ita bello intra dies XXX. perfecto, ante cognitum est Gentium victum quam cœptum bellum nunciaretur.

Cum Perseo autem Æmilius Paulus Consul tertio nonas Septembris dimicavit; vicitque eum, XX milibus peditum ejus occisis: equitatus cum rege fugit integer, Romanorum C milites amissi sunt: urbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt: ipse rex, cum desereretur ab amicis, venit in Pauli potestatem; sed honorem ei Æmilius non quasi victo habuit: nam et volentem sibi ad pedes cadere non permisit; sed juxta se in sella collocavit. Macedonibus

et Illyriis hæc leges datæ sunt: ut liberi essent, et dimidium eorum tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent: ut appareret Populum Romanum pro æquitate magis quam avaritia dimicare. Atque in conventu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiavit, et legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentissimo pavit convivio, dicens, Ejusdem hominis esse debere, et bello vincere, et convivii apparatu elegantem esse.

Mox septuaginta civitates Epiri, quæ rebellârant, cepit: prædam militibus distribuit; Romam cum ingenti pompa rediit in nave Persei, quæ inusitatae magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI ordines habuisse dicatur remorum. Triumphavit autem magnificentissime in curru aureo, cum duobus filiis utroque latere adstantibus. Ducti sunt ante currum duo regis filii, et ipse Perseus, XLV annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit: Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. Ad hoc ^{581.} spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus atque Eumenes, Asiae reges, atque Prusias Bithyniæ; magno honore accepti sunt, et permittentè Senatu, dona quæ attulerant in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem Senatui commendavit.

Insequenti anno Lucius Memmius in Hispania benè pugnavit. Marcellus postea Consul res ibidem prospere gessit.

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, DC et altero anno ab Urbe condita, L. ^{602.} Manlio Censorino, et Marco Manlio Consulibus, anno LI postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Asdrubal dux Carthaginensium dimicabat; Famea dux alius equitatus præerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, Tribunus ibi militabat, cujus apud omnes ingens metus et reverentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere a Consulibus gesta sunt: neque quidquam magis vel As-

drubal vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem pugnam committere, ubi Scipio dimicabat.

Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos sexaginta fere amicus populi Romani, anno vitae suae XCVII mortuus est, XLIV filiis relictis. Scipionem divisorem regni inter filios suos esse jussit.

Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, juvenis adhuc Consul est factus, et contra Carthaginem missus. Is eam cepit, ac diruit; spolia ibi inventa quae de variarum civitatum excidiis Carthago collegerat, et
606. ornamenta urbium civitatibus Siciliae, Italiae et Africae reddidit, quae sua recognoscebant. Ita Carthago, septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Scipio nomen quod avus ejus acceperat, meruit; scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus Junior vocaretur.

Interim in Macedonia quidam Pseudo-philippus arma movit, et Romanum praetorem Publium Juvencium, contra se missum, ad internecionem vicit. Post eum Q. Cæcilius Metellus dux a Romanis contra Pseudo-philippum missus est, et viginti quinque millibus ex militibus ejus occisis Macedoniam recepit; ipsum etiam Pseudo-philippum in potestatem suam redegit.

Corinthiis quoque bellum indictum est, nobilissimae Graeciae civitati, propter injuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius Consul cepit ac diruit. Tres igitur Romae simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani ex Africa, ante cujus currum ductus est Asdrubal; Metelli ex Macedonia cujus currum praecessit Andronicus, qui et Pseudo-philippus dicitur: Mummii ex Corintho, ante quem signa aenea et pictae tabulae, et alia urbis clarissimae ornamenta praelata sunt.

Iterum in Macedonia Pseudo-perseus, qui se Persei filium esse dicebat, collectis servis, rebellavit: et cum septemdecim armatorum millia haberet, a Tremellio Quaestore superatus est. His diebus Androgynus Romae visus, jussu aruspicum in mare mersus est.

Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos egregias res gessit. Successit ei Quintus Pompeius. Nec multo post Quintus quoque Cæpio ad idem

bellum missus est; quod quidam Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus a suis interfectus est; cum quatuordecim annos Hispanias adversum Romanos movisset. Pastor primo fuit; mox latronum dux: postremo tantos ad bellum populos concitavit, ut assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur; et cum interfectores ejus præmium a Cæpione Consule peterent, responsum est, Nunquam Romanis placuisse, imperatorem a suis militibus interfici.

Quintus Pompeius deinde Consul a Numantinis, quæ Hispaniæ civitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius Mancinus Consul iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus et Senatus jussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi: ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam soluti fœderis vindicarent. Post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant subjugati, Publius Scipio Africanus secundum Consul factus, ad Numantiam missus est. Is primum militem vitiosum et ignavum, exercendo magis quam puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hispaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Postremo ipsam Numantiam diu obsessam fame confecit, et a solo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

Eo tempore Attalus rex Asiae, frater Eumenis, mortuus est, hæredemque populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

Mox etiam Decimus Junius Brutus de Gallæcis et Lusitanis triumphavit magna gloria: et Publius Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit, XIV anno postquam priorem de Africa egerat.

Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenis frater Attali fuerat. Adversus eum missus est P. Licinius Crassus: habuit infinita regum auxilia: nam et Bithyniæ rex Nicomedes Romanos juvit, et Mithridates Ponticus, cum quo postea bellum gravissimum fuit, et Ariarathes Cappadox, et Pylæmenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus, et in prælio interfectus; ca-

pūt ejus Aristonico oblatum est; corpus Smyrnæ sepultum. Postea Perpenna Consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna, ad Asiam ecleravit: et acie victum Aristonicum, apud Stratonicep civitatem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit.

621. Aristonicus jussu Senatus Romæ in carcere strangulatus: triumphari enim de eo non poterat, quia Perpenna apud Pergamum, rediens, diem obierat.

Lucio Caecilio Metello, et Tito Quintio Flaminino Consulibus, Carthago in Africa jussu Senatus reparata est, quæ nunc manet; annis duobus et viginti postquam a Scipione fuerat eversa. Deducti eo sunt cives Romani.

Anno DCXXVII ab Urbe condita, Caius Cassius Longinus et Sextus Dōmitius Calvinus Consules, Gallis Transalpinis bellum intulerunt, et Avernorum nobilissimæ tum civitati, atque eorum regi Bituito; infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Praeda ex torquibus Gallorum ingens Romam prelata est. Bituitus se Domitio deditit, atque ab eo Romam ductus est, magnæque gloria Consules ambo triumphârunt.

Marco Porcio Catone, et Quinto Marcio Rege Consulibus, DCXXX anno et tertio ab Urbe condita, Narbonam in Gallia colonia deducta est. Post a L. Metello et Quinto Mucio Scævola Consulibus, de Dalmatia triumphatum est.

Ab Urbe condita anno DCXXXV C. Cato Consul Scordiscis intulit bellum, ignominiosque pugnavit.

C. Caecilio Metello et Cnaeo Carbone Consulibus, duō Metelli fratres eodem die, alterum ex Thracia, alterum ex Sardinia triumphum egerunt. Nunciatumque Romæ est, Cimbrōs e Gallia in Italiam transisse.

641. P. Scipione Nasica, et L. Calpurnio Bestia Consulibus, Jugurthæ Numidarum regi bellum illatum est, quod Adherbalem et Iliempsalem, Micipsæ filios, fratres suos, reges et populi Romani amicos interemisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius Bestia, corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quæ a Senatu reprobata est. Postea contra eundem, insequenti anno, Spurius Albinus Posthumius

profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnavit.

Tertio missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate et moderatione correctum, cum nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit, elephantos ejus occidit, vel cepit. Et cum jam bello finem impositurus esset, successum est ei a C. Mario. Is Jugurtham, et Bocchum, Mauritanix regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter superavit. Aliquanta et ipse oppida Numidix cepit, belloque terminum posuit, capto Jugurtha, per Quaestorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. 645.

A Marco Junio Silano, collega Quinti Metelli, Cimbrj in Gallia, et a Minucio Rufo in Macedonia Scordisci et Triballi, et a Servilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt; et duo triumphi de Jugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium, acti sunt: ante currum tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, et mox jussu Consulis in carcere strangulatus. 647.

LIBER V.

DUM bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, Romani Consules Marcus Manilius et Quintus Cæpio a Cimbris, et Teutonibus, et Tigurinis, et Ambronibus, quæ erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rhodanum; et ingenti interfectione attriti, etiam castra sua et magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantum vix Annibalis tempore, Punicis bellis, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Jugurthinam secundum Consul est factus, bellumque ei contra Cimbros et Teutones decretum est. Tertio quoque ei et quarto delatus est Consulatus: quia bellum cum Cimbris protrahebatur; sed in quarto Consulatus collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. 648.

Cum Cimbris itaque confligit, et duobus praeliis CC millia hostium cecidit, LXXX millia cepit, et ducent eorum Teutobodum; propter quod meritum absens quintum Consul est factus.

Interea Cimbri et Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum a Caio Mario et Quinto Catulo contra eos dimicatum est; sed a Catuli parte felicius. Nam eo praelio, quod simul ambo gesserunt, CXL millia aut in pugna, aut in fuga, cæsa sunt; et LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria et triginta signa Cimbris sublata sunt: ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus XXX et unum. Is belli finis fuit: triumphus utrique decretus est.

Sexto Julio Cæsare, et L. Marcio Philippo Consulibus sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab Urbe condita, cum prope alia omnia bella cessarent, in Italia gravissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique moverunt: qui, cum annis numerosis jam populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius Consul in eo occisus est; Cœpio nobilis juvenis, et Porcius Cato alius Consul. Duces autem adversus Romanos Picentibus et Marsis fuerunt Titus Veitius, Hierius Asinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est a C. Mario, qui sexies Consul fuerat; et a Cnæo Pompeio: maxime tamen a Lucio Cornelio Sylla, qui, inter alia facta egregia, ita Cluentium hostium ducem cum magnis copiis fudit, ut ex suis nec unum amitteret. Quadriennio cum gravi tamen calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Consulem, cum antea in eodem bello ipse multa strenue Prætor gessisset.

Anno Urbis conditæ DCLXII, primum Romæ bellum civile C. Marius sexies Consul dedit. Nam cum Sylla Consul contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupaverat, mitteretur; isque exercitum in Campania paulisper teneret, ut belli Socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reli-

quæ tollerentur; Marius affectavit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad Urbem venit. Illic contra Marium et Sulpicium dimicavit; primus Urbem Romam armatus ingressus est, Sulpicium interfecit, Marium fugavit: atque ita Consulibus ordinatis in futurum annum, Cnæo Octavio, et L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est.

Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam Minorem, et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosporo tenebat, primo Nicomedem amicum populi Romani Bithynia voluit expellere; Senatuque mandavit, bellum se ei propter injurias, quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, Si id faceret, quod bellum a Romanis et ipse pateretur. Qua re iratus, Cappadociam statim occupavit, et ex eo Ariobarzanem, regem et amicum populi Romani, fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit, et Paphlagoniam, pulsus ex ea regibus, amicis populi Romani, Pylæmene et Nicomede. Inde Ephesum contendit; et per omnem Asiam literas misit, ut, ubicunque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur.

Interea etiam Athenæ civitas Achaïæ ab Aristonè Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim jam ad Achaïam Mithridates Archelaum ducem suum, cum CXX millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Piræum, non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem cepit; postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem superessent Archelao, et ex Syllæ exercitu XIV tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX millia lectissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio viginti millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai Diogenes; secundo omnes Mithridatis copiae extinctæ sunt: Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re cognita, Mithridates cum Sylla de pace agere cœpit.

Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas, et Mæsos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem pete-

bant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his quæ occupaverat, ad regnum suum rediisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt, pax inter eos ordinata est: ut Sylla, ad bellum civile festinans, a tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, Marius, qui fugatus erat, et Cornelius Cinna unus ex Consulibus, bellum in Italia reparârunt: et ingressi urbem Romam, nobilissimos ex Senatu et Consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: ipsius Syllæ domo eversa, filios et uxorem ad fugam compulerunt: universus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans ut patriae subveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum civile gesturus adversus Norbanum et Scipionem Consules. Primo praelio contra Norbanum dimicavit non longe a Capua; tum VII millia ejus cecidit, VI millia cepit: CXXIV suorum amisit. Inde etiam se ad Scipionem convertit, et ante praelium totum ejus exercitum sine sanguine in deditionem accepit.

Sed cum Romæ mutati Consules essent, et Marius, Marii filius, ac Papirius Carbo Consulatum accepissent, Sylla contra Marium juniorem dimicavit: et XV millibus ejus occisis, CCCC de suis perdidit. Mox etiam et Urbem ingressus est. Marium, Marii filium, Praenestē persecutus, obsedit, et ad mortem compulit.

670. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponium et Carinatem, duces partis Marianæ, ad portam Collinam. LXXIX millia hostium in praelio contra Syllam fuisse dicuntur. XII millia se Syllæ dederunt: cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumpti sunt. Cnæus quoque Carbo Consul alter ab Arimino ad Siciliam fugit; et ibi per Cnæum Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla annos unum et XX natum, cognita ejus industria, traditis ejus exercitibus præfecerat, ut Secundus a Sylla haberetur.

Occiso ergo Carbone, Pompeius Siciliam recepit. Transgressus inde ad Africam, Domitium Marianæ partis ducem, et Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de

Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cnaeus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum et XX annum agens, de Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod et Sociale dictum, et Civile; quae ambo tracta sunt per annos decem; consumpserunt ultra CL milia hominum; viros Consulares XXIV, Praetorios VII, Aedilitios LX, Senatores fere CCC.

LIBER VI.

MARCO Aemilio Lepido, Quinto Catulo Consuli-
bus cum Sylla rempublicam composuisset, bella nova exarserunt; unum in Hispania; aliud in Pamphylia et Cilicia; tertium in Macedonia; quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cacterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces, Quintus Caccilius Metellus, filius ejus qui Jugurtham regem vicit, et Lucius Domitius Praetor. A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occisus est. Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea, cum impar pugnae solus Metellus putaretur, Cnaeus Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis, Sertorius fortuna varia saepe pugnavit. Octavo demum anno a suis occisus est, et finis ei bello datus est per Cnaum Pompeium adolescentem, et Quintum Metellum Pium; atque omnes prope Hispaniae in ditionem populi Romani redactae sunt.

Ad Macedoniam missus est Appius Claudius post Consulatum. Levia praelia habuit contra varias gentes, quae Rhodopam provinciam incolebant; atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cnaeus Scribonius Curio post Consulatum: is Dardanos vicit, et usque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, et intra triennium finem bello dedit.

Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Servilius ex Consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnavit et cepit: in his Phaselidem,

Olympum, Corycum Ciliciae. Isauros quoque aggressus, ad deditionem redegit; atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit, et nomen Isaurici meruit.

Ad Illyricum missus est Cnaeus Cosconius pro Consule: multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit; et, composito bello, Romam post biennium rediit.

Iisdem temporibus, Consul Marcus Aemilius Lepidus, Catuli collega, bellum civile voluit commovere: intra tamen unam aetatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli, ex Hispania; Pompeii, secundus ex Hispania; Curionis, ex Macedonia; Servilii, ex Isauria.

Anno urbis conditæ DCLXXVI, L. Licinio Lucullo et Marcō Aurelio Cotta Consulibus, mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, et per testamentum populum Romanum fecit hæredem. Mithridates, pace rupta, Bithyniam et Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo Consules missi variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, et obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut, Cyzico capto, totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter Consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur, ipse cum a tergo obsedit, fameque consumpsit, et multis præliis vicit. Postremo Byzantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit, navali quoque prælio ducem ejus Lucullus oppressit. Ita una hieme et aestate, a Lucullo ad centum fere millia hominum ex parte regis extincta sunt.

Anno urbis Romæ DCLXXVIII, Macedoniam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia novum bellum subita commotum est. LXX enim et quatuor gladiatores, ducibus Spartaco, Chryso et Enomao, effracto Capuae ludo, effugerunt: et per Italiam vagantes, pene non levius bellum in ea, quam Annibal moverat, paraverunt: nam multis ducibus, et duobus simul Romanorum Consulibus victis, sexaginta

fere millium armatorum exercitum congregaverunt: victique sunt in Apulia a M. Licinio Crasso Proconsule; et post multas calamitates Italiae, tertio anno, bello huic finis imponitur.

Sexcentesimo octogesimo primo Urbis conditae anno, P. Cornelio Lentulo et Cnaeo Aufidio Oreste Consulibus, duo tantum gravia bella in imperio Romano erant, Mithridaticum et Macedonicum; haec duo Luculli agebant, L. Lucullus, et M. Lucullus. L. ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem; et navalem, qua duces ejus oppresserat, persecutus est eum; et recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam regnum ejus invasit. Sinopen et Amisum civitates Ponti nobilissimas cepit: secundo praelio apud Cabira civitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum triginta millia lectissima regis a quinque Romanorum millibus vastata essent, Mithridates fugatus, et castra ejus direpta. Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam a Tigrane, Armeniae rege; qui tum ingenti gloria imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupaverat, et Syriam, et Phoenicis partem.

Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est. Tigranocerta civitatem Armeniae nobilissimam cepit: ipsum regem, cum sexcentis millibus clibanariorum et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde Nisibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitus parte, ut regiones victas etiam Romanorum tuerentur, negliger se et avare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus.

Alter Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti praelio in Aemo monte superavit: oppidum Uscuda-

nam, quod Bessi habitabant, eodem die quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit; usque ad Danubium penetravit. Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illic Apolloniam evertit, Calatin, Parthenopolin, Tomos, Istrum, Byziam omnem cepit; belloque confecto, Romam rediit: ambo tamen triumphaverunt, Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat, majori gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset.

684. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis paraverat, bellum Creticum ortum est; ad id missus Caecilius Metellus, ingentibus praeliis intra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est Creticus; atque ex insula triumphavit. Quo tempore Lybia quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex ejus fuerat, accessit, in qua inclytae civitates erant, Berenice, Ptolemais et Cyrene.

Dum haec geruntur, Piratae omnia maria infestabant; ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, sola tuta non esset. Quare id bellum Cnaeo Pompeio decretum est: quod intra paucos menses ingenti felicitate et celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem, et Tigranem: quo suscepto, Mithridatem in Armenia Minore, nocturno praelio vicit, castra diripuit: quadraginta millibus ejus occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, et duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit, et duobus comitibus; neque multo post, cum in suos saeviret, Pharnacis filii sui seditione apud milites, ad mortem coactus, venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates; periit aptem apud Bosporum, vir ingentis industriae consiliique. Regnavit annos sexaginta; vixit septuaginta duos: contra Romanos bellum habuit annos quadraginta.

Tigrani deinde Pompeius bellum intulit; ille se ei dedit, et in castra Pompeii sexto decimo milliaro ab Artaxata venit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeii, in manibus ejus collocavit; quod ei Pompeius reposuit, honorificeque eum habitum, regni tamen parte mulctavit, et grandi pecunia; adempta

est ei Syria, Phoenice, Sophene; sex millia praeterea talentorum argenti, quae populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commovisset.

Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, et eorum regem Orodem ter vicit: postremo per epistolas et munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiae quoque regem Artacem vicit acie, et in deditionem accepit. Armeniam Minorem Dejotaro Galatiae regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo et Pylaemeni Paphlagoniam reddidit. Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituraeos et Arabes vicit: et cum venisset in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiae civitatem, libertate donavit; eo quod regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit: aliquantum agrorum Daphnensibus dedit, quod lucus ibi spatiosior fieret; delectatus amoenitate loci, et aquarum abundantia. Inde ad Judaeam transgressus, Hierosolymam caput gentis tertio mense cepit, duodecim millibus Judaeorum occisis, caeteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, et finem antiquissimo bello dedit. 689.

M. Tullio Cicerone, C. Antonio Consulibus, anno ab Urbe condita DCLXXXIX. Lucius Sergius Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenii pravissimi, ad delendam patriam conjuravit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone Urbe expulsus est: socii ejus deprehensi in carcere strangulati sunt. Ab Antonio, altero Consule, Catilina ipse praelio victus est, et interfectus.

Sexcentesimo nonagesimo anno ab Urbe condita, D. Junio Silano, et L. Murena Consulibus, Metellius de Creta triumphavit; Pompeius de bello Piratico et Mithridatico. Nulla unquam triumphi pompa similis fuit; ducti sunt ante ejus currum filii Mithridatis, filius Tigranis, et Aristobulus rex Judaeorum: praelata est ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

Anno Urbis conditae DCXCIII, Caius Julius Caesar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo Consul est factus; decreta est ei Gallia, et Illyricum cum legionibus de-

cem. Is primo vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur; deinde vincendo per bella gravissima, usque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis IX fere omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum et Oceanum est, et circuitu patet ad bis et tricies centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat; et eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galli autem tributî nomine annum imperavit sestertium quadringentiis: Germanosque trans Rhenum aggressus, immanissimis præliis vicit. Inter tot successus ter male pugnavit; apud Arvernos semel præsens, et absens in Germania bis; nam legati ejus duo, Titurius, et Aurunculeius, per insidias caesi sunt.

Circa eadem tempora, anno Urbis conditæ DCXCVII, Marcus Licinius Crassus, collega Cnaei Pompeii Magni, in Consulatu secundo, contra Parthos missus est; et cum circa Carras contra omnia et auspicia dimicasset, a Surena Orodîs regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio clarissimo et præstantissimo juvene. Reliquiae exercitus per C. Cassium Quaestorem servatae sunt, qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas, rediens, trans Euphratem, crebris præliis vinceret.

Hinc jam bellum civile successit, execrandum et lacrymabile; quo, præter calamitates quæ in præliis acciderunt, etiam Romani nominis fortuna mutata est. Caesar enim, rediens e Gallia victor, coepit deposcere alterum Consulatum; atque, cum sine dubietate aliqua deferretur, contradictum est a Marcello Consule, a Bibulo, a Pompeio, a Catone: jussusque, dimissis exercitibus, ad Urbem redire: propter quam injuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio, Senatusque omnis, atque universa nobilitas ex Urbe fugit, et in Graeciam transivit: apud Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Caesarem bellum paravit.

Caesar, vacuam Urbem ingressus, Dictatorem se fe-

cit, inde Hispanias petiit. Ibi Pompeii exercitus valdissimos et fortissimos, cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone, superavit. Inde reversus, in Graeciam transivit; adversum Pompeium dimicavit; primo praelio victus est, et fugatus; evasit tamen, quia, nocte interveniente, Pompeius sequi noluit; dixitque Caesar, nec Pompeium scire vincere, et illo tantum die se potuisse superari. Deinde in Thessalia apud Palaepharsalum, productis utrinque ingentibus copiis, dimicaverunt. Pompeii acies habuit XL millia peditum, equitum in sinistro cornu VII millia, in dextro D, praeterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Praetorios, Consulares, et qui magnorum jam populorum victores fuissent. Caesar in acie sua habuit peditum non integra XXX millia, equites mille.

Nunquam adhuc Romanae copiae in unum, neque majores, neque melioribus ducibus, convenerant, totum terrarum orbem facile subacturae, si contra Barbaros dicerentur: pugnatum tamen est ingenti contentione, victusque ad postremum Pompeius, et castra ejus direpta sunt: ipse fugatus Alexandriam petiit, ut a rege Aegypti, cui tutor a Senatu datus fuerat propter juvenilem ejus aetatem, acciperet auxilia: 704. qui fortunam magis quam amicitiam secutus, occidit Pompeium: caput ejus et annulum Caesari misit: quo conspecto, Caesar etiam lacrymas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam sui.

Mox Caesar Alexandriam venit; ipsi quoque Ptolemaeus parere voluit insidias: qua causa regi bellum illatum est: victus in Nilo periit; inventumque est corpus ejus cum lorica aurea. Caesar Alexandria potitus, regnum Cleopatrae dedit, Ptolemaei sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Caesar, Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, et multas populi Romani provincias occupantem, vicit acie: postea ad mortem coëgit.

Inde Romam regressus, tertio se Consulem fecit cum M. Aemilio Lepido qui ei Dictatori Magister equitum ante

annum fuerat. Inde in Africam profectus est; ubi infinita nobilitas cum Juba Mauritaniae rege; bellum reparaverat. Duces autem Romani erant, P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani, (hic etiam socer Pompeii Magni fuerat) M. Petreius, Q. Varus, M. Portius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllae Dictatoris filius. Contra hos, commisso praelio, post
706 multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petreius, Juba, ipsi se occiderunt: Faustus Pompeii gener a Caesare interfectus est.

Post annum Caesar Romam regressus, quartum se Consulem fecit, et statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnaeus et Sextus, ingens bellum reparaverant. Multa praelia fuerunt; ultimum apud Mundam civitatem; in quo adeo Caesar pene victus est, ut, fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex et quinquaginta, veniret. Denique, reparatis suis, vicit, et ex Pompeii filiis major occisus est, minor fugit.

Inde Caesar, bellis civilibus toto orbe compositis, Romam rediit; agere insolentias coepit, et contra consuetudinem Romanae libertatis. Cum ergo et honores ex sua voluntate praestaret, qui a populo antea deferebantur, nec Senatui ad se venienti assurgeret, aliaque regia ac pene tyrannica faceret, conjuratum est in eum a LX vel amplius Senatoribus Equitibusque Romanis. Praecipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romae Consul fuerat, et reges expulerat; C. Cassius, et Servilius Casca. Ergo Caesar, cum Senatus die quadam inter caeteros venisset ad curiam, tribus et viginti vulneribus confossus est.

LIBER VII.

ANNO Urbis DCC fere ac nono, interfecto Caesare, bella civilia reparata sunt; percussoribus enim Caesaris Senatus favebat. Antonius Consul, partium Caesaris, civili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbata republica, multa Antonius scelera committens, a

Senatu hostis judicatus est; missi ad eum persequendum duo Consules Pansa et Hirtius, et Octavianus adolescens, annos XVIII. natus, Cæsaris nepos, quem ille testamento hæredem reliquerat, et nomen suum ferre jusserat: hic est qui postea Augustus est dictus, et rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Evenit tamen ut victores Consules ambo morerentur: quare tres exercitus uni Cæsari paruerunt.

Fugatus Antonius, amisso exercitu, confugit ad Lepidum, qui Cæsari Magister equitum fuerat, et tum copias militum grandes habebat; a quo susceptus est. Mox Lepido operam dante, Cæsar cum Antonio pacem fecit: et quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus, Romiam cum exercitu profectus est: extorsitque ut sibi XX anno Consulatus daretur. Senatum proscripsit cum Antonio et Lepido, et rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

Interea Brutus et Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum moverunt; erant enim per Macedoniam et Orientem multi exercitus, quos occupaverunt. Profecti igitur contra eos Cæsar Octavianus Augustus et M. Antonius, (remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus,) apud Philippos, Macedoniæ urbem, contra eos pugnaverunt. Primo prælio victi sunt Antonius et Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo, Brutus, et infinita nobilitas, quæ cum illis bellum gesserat: ac sic inter eos divisa est respublica, ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed intra Italiam L. Antonius Consul bellum civile commovit, frater ejus 711. qui cum Cæsare contra Brutum et Cassium dimicaverat; is apud Perusiam Tusciæ civitatem victus et captus est, neque occisus.

Interim a Sexto Pompeio, Cnæi Pompeii Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est; his, qui superfuissent ex partibus Bruti Cassique, ad eum confluentibus. Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum et M. Antonium, adversus Sextum Pompeium; pax postremo convenit.

717. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gessit, et L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pacorum regis Orodii filium interfecit, eo ipso die quo olim Orodes Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ egit.

Interim Pompeius pacem rupit: et navali praelio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asiam et Orientem tenebat, repudiata sorore Caesaris Augusti Octaviani, Cleopatram reginam Ægypti duxit uxorem. Contra Persas ipse etiam pugnavit: primis eos præliis vicit; regrediens tamen, fame et pestilentia laboravit: et cum instarent Parthi fugienti, ipse pro victo recessit.

Hic quoque ingens bellum civile commovit, cogente uxore Cleopatra regina Ægypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. Victus est ab Augusto, navali pugna clara et illustri, apud Actium, qui locus in Epiro est: ex qua fugit in Ægyptum; et, desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, ipse se interemit. Cleopatra sibi aspidem admisit, et

722. veneno ejus extincta est. Ægyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adjecta est: præpositusque ei est Cnaeus Cornelius Gallus: hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.

Ita, bellis toto orbe confectis, Octavianus Augustus Romam rediit, XII anno postquam Consul fuerat. Ex eo rempublicam per XLIV annos solus obtinuit; ante enim XII annis cum Antonio et Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus ejus usque ad finem LVI anni fuerunt. Obiit autem LXXVI anno, morte communi, in oppido Campaniæ Atella. Romæ in campo Martio sepultus est; vir qui non immerito ex maximo parte Deo similis est putatus; neque enim facile ullos eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIV annis, quibus solus gessit imperium, civilissime vixit: in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus: quibus tantus evexit honoribus, ut pene æquaret fastigio suo.

Nulla tempore ante eum res Romana magis floruit:

nam, exceptis civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adjecit imperio Ægyptum, Cantabriam, Dalmatiam sæpe ante victam, sed penitus tunc subactam; Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, et Salassos in Alpibus, omnes ponti maritimas civitates: in his nobilissimas, Bosporum et Panticapæon. Vicit autem præliis Dacos; Germanorum ingentes copias cecidit; ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in Barbarico longe ultra Rhenum est: hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit; sicut per Tiberium privignum alterum, Pannonicum, quo bello CCCC millia captivorum ex Germania transtulit, et super ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam a Parthis recepit; obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt: reddiderunt etiam signa Romana, quæ Crasso victo ademerant.

Scythæ et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera et legatos ad eum miserunt. Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset, primusque eam M. Lollius pro Præatore administravit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, ut reges, populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania a rege Juba, et in Palaestina, quæ nunc est urbs clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempubicam beatissimam Tiberio successoris reliquit; qui privignus ejus, mox gener, postremo adoptione filius fuerat.

Tiberius ingenti socordia imperium gessit, gravi crudelitate, scelestâ avaritia, turbi libidine: nam nusquam ipse pugnavit; bella per legatos suos gessit; quosdam reges ad se per blanditias evocatos nunquam remisit: in quæis Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciae formam redegit, et maximam civitatem appellari suo nomine jussit; quæ nunc Caesarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hæc tertio et vigesimo imperii anno, ætatis LXXVIII, ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

Successit ei Caius Cæsar, cognomento Caligula, Drusi
 745. privigni Augusti, et ipsius Tiberii nepos: scele-
 ratissimus ac funestissimus; et qui etiam Tiberii
 dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos sus-
 cepit: et ingressus Sueviam, nihil strenue fecit. Stupra
 sororibus intulit, ex una etiam natam filiam agnovit.
 Cum adversum cunctos, ingenti avaritia, libidine, cru-
 delitate saeviret, interfectus in Palatio est, anno ætatis
 suae XXIX, imperii III, mense X, dieque VIII.

Post hunc Claudius fuit, patruus Caligulae,
 A. C. 41. Drusi, qui apud Moguntiacum monumentum
 habet, filius: cujus et Caligula nepos erat. Hic medie
 imperavit, multa gerens tranquille atque moderate,
 quaedam crudeliter atque insulse. Britanniae intulit
 bellum, quam nullus Romanorum post Julium Caesa-
 rem attigerat: eaque devicta per Gnaeum Sentium et
 Aulum Plautium, illustres et nobiles viros, triumphum
 celebrem egit. Quasdam insulas etiam ultra Britanniam
 in Oceano positas, Romano imperio addidit, quae ap-
 pellantur Orcades: filioque suo Britannici nomen im-
 posuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos ex-
 stitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expe-
 ditione Britannica multa ac egregia fecerat, triumphan-
 tem ipse prosequeretur, et conscendenti Capitolium
 laevus incederet. Is vixit annos LXIV, imperavit XIV,
 post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

Successit haec Nero, Caligulae avunculo suo simili-
 mus, qui imperium Romanum et deformavit et diminu-
 it: inusitatae luxuriae sumptuumque, ut qui, exemplo
 Cali Caligulae, calidis et frigidis se levaret unguentis,
 retibus aureis piscaretur, quæ blatteis funibus extrahe-
 bat. Infinitam partem Senatus interfecit; bonis omni-
 bus hostis fuit: ad postremum se tanto dedecore pros-
 tituit, ut saltaret et cantaret in scena, citharædico habitu
 vel tragico: parricidia multa commisit, fratre, uxore,
 matre interfectis: urbem Romam incendit, ut specta-
 culi ejus imaginem cerneret, quali olim Troia capta ar-
 serat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam
 pene amisit. Nam duo, sub hoc nobilissima oppida
 captâ illic atque eversa sunt: Armeniam Parthi sustu-

lerunt, legionesque Romanas sub jugum miserunt. Duæ tamen provinciæ sub eo factæ sunt; Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; et Alpes Cottia, Cottio rege defuncto.

Propter hæc Romano orbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, et a Senatu hostis judicatus, quum quæreretur ad pœnam (quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur de saxo) e palatio fugit, et in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam et Nomentanam viam, ad quartum Urbis miliarium, interfecit. Is ædificavit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinae appellantur. Obiit trigesimo et altero ætatis anno, imperii XIV atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

Huic Ser. Galba successit, antiquissimæ nobilitatis Senator, cum LXXIII annum ageret ætatis, 68. ab Hispanis et Gallis Imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus est. Nam privata ejus vita insignis fuerat militaribus et civilibus rebus; sæpe Consul, sæpe Proconsul, frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit, et quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo; jugulatus in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt Aurelia via non longe ab urbe Roma.

Otho, occiso Galba, invasit imperium; materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro: in privata vita mollis, in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset a Germanicianis exercitibus Imperator, bello contra cum suscepto, cum apud Bebriacum in Italia levi praelio victus esset, ingentes tamen copias haberet, sponte semetipsum occidit, petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret eventu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum civile bellum commoveretur, voluntaria morte obiit, trigesimo et octavo ætatis anno, nonagesimo et quinto imperii die.

Dein Vitellius imperio potitus est, familia honorata magis quam nobili: nam pater ejus non admodum clare natus, tres tamen ordinarios gesserat Consulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, et gravi saevitia notabilis, praecipue ingluvie et voracitate: quippe cum de die saepe quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe cœna memoriae mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit; in qua, super caeteros sumptus, duo millia piscium, septem avium millia apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo prae se ferret, ut etiam exsequias Neronis, quae humiliter sepultae fuerant, honoraret; a Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius Sabino, Vespasiani Imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, et magno cum dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma et capite, subjecto ad mentum gladio, stercore in vultum et pectus ab omnibus obviis appetitus: postremo jugulatus, et in Tiberim dejectus, etiam communi caruit sepultura. Periit autem aetatis anno septimo et quinquagesimo, imperii mense VIII, et die uno.

Vespasianus huic successit, factus apud Palaestinam Imperator: princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus; privata vita illustris, ut qui a Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricjes et bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes,

70. XX oppida, insulam Vectam Britanniae proximam imperio Romano adjecerit. Romae se in imperio moderatissime gessit: pecuniae tamen avidior fuit, ita ut eam nulli injuste auferret: quam cum omni diligentiae provisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipue indigentibus: nec facile ante eum cujusquam principis vel major est liberalitas comperta, vel justior; placidissimae bonitatis, ut qui majestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exsilii poenam. Sub hoc Judæa Romano accessit imperio; et Hierosolyma, quae fuit urbs clarissima Palæstinae: Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante hoc tempus fuerant; item Thraciam, Ciliciam, Comagenen, quae sub regibus amicis erant, in Provinciarum formam redegit.

Offensarum et inimicitiarum immemor fuit; convicia a causicis et philosophis in se dicta, leniter tulit, diligens tamen coercitor disciplinae militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphavit. Per hæc cum Senatui et populo, postremo cunctis amabilis ac jucundus esset, profluvio ventris extinctus est in villa propria, circa Sabinos, annum ætatis agens LXIX, imperii nonum, et diem septimum: atque inter Divos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut, cum multæ contra eum conjurationes fierent, quas petefactas ingente dissimulatione contempsit, in Senatu dixerit, aut filios sibi successuros, aut neminem.

Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus; vir omnium virtutum genere mirabilis; adeo ut amor et deliciae humani generis diceretur; facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus; causas Latine egit: poemata et tragædias Græce composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, XII propugnatores, XII sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret; convictos adversum sese conjurationis ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit et liberalitatis, ut nulli quidquam negaret: et cum ab amicis reprehenderetur, respondit, Nullum tristem debere ab Imperatore discedere. Propterea cum quadam die in cœna recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam præstitisse, dixit: ô amici, hodie diem perdi. Hic Romæ amphitheatrum ædificavit, et quinque millia ferarum in dedicatione ejus occidit.

Per hæc, inusitato favore dilectus, morbo periit, in ea qua pater villa, post biennium, menses octo, dies XX, quam Imperator erat factus, ætatis anno altero et XL. Tantus loctus-eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus, obitu ipsius circa vesperam nuntiato, nocte irrupit in Curiam: et tantas ei mortuo gratias laudesque congegessit quantas nec vivouquam egerat, nec præsentis. Inter Divos relatus est.

Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius junior; Neroni, aut Caligulae, aut Tiberio simili-

or, quam patri vel fratri suo, primis tamen annis moderatus in imperio fuit: mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiae, crudelitatis, avaritiae, tantum in se odium concitavit, ut merita et patris et fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex Senatu. Dominum se et Deum primus appellari jussit: nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio poni passus est; consobrinos suos interfecit: superbia quoque in eo execrabilis fuit.

Expeditiones quatuor habuit, unam adversus Sarmatas, alteram adversus Cattos, duas adversum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem quidem triumphum egit; de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est; nam in Sarmatia legiones ejus cum duce interfectae: et a Dacis Appius Sabinus Consularis, et Cornelius Fuscus Praefectus Praetorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoque multa opera fecit; in his Capitolium et Forum Transitorium, Odeum, Porticum, Iseum ac Serapeum, et Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse coepisset, interfectus est suorum conjuratione in Palatio, anno aetatis XLV, imperii quinto decimo. Funus ejus cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, et ignobiliter est sepultum.

LIBER VIII.

ANNO octingentesimo et quinquagesimo ab Urbe condita, Vetere et Valente Consulibus, respublica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerva successit; vir in privata vita moderatus et strenuus, nobilitatis mediae, qui senex admodum, operam dante Petronio Secundo Praefecto Praetorio, item Parthenio interfectore Domitiani, Imperator factus, aequissimum se et civilissimum praebeuit. Reipublicae divina provisione consuluit, Trajanum adoptando. Mortuus est Romae, post annum et quatuor menses imperii sui, ac dies octo: aetatis LXX et altero anno, atque inter Divos relatus est.

Successit ei Ulpius Trajanus Crinitus, natus Italicae in Hispania, familia antiqua magis quam clara: nam pater ejus primum Consul fuit. Imperator autem apud Agrippinam civitatem in Galliis factus est. Rempublicam ita administravit, ut omnibus principibus merito praeferatur. Inusitatae civilitatis et fortitudinis fuit. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat, quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparavit: Daciam, Decibalo victo, subegit, provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali habent, et Victophali, et Thervingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet.

Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit, Pharnace Syro occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem et Sauromatarum, et Bosphororum, et Arabum, et Osdroënorum, et Cholchorum in fidem accepit; Adiabenos, et Marchomedos occupavit: et Anthemusium, magnam Persidis regionem, Seleuciam et Ctesiphontem, Babylonem et Edessios vicit ac tenuit: usque ad Indiae fines et mare Rubrum accessit; atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus quae Macedenam attingunt. Arabiam postea in provinciae formam redegit; in mari Rubro classem instituit, ut per eam Indiae fines vastaret.

Gloriam tamen militarem civilitate et moderatione superavit, Romae et per provincias aequalem se omnibus exhibens; amicos salutandi gratia frequentans, vel aegrotantes, vel cum festos dies habuissent, convivium cum iisdem indiscreta vicissim habens, saepe in vehiculis eorum sedens, nullum Senatorum laedens, nihil injustum ad augendum fiscum agens; liberalis in cunctos, publice privatimque ditans omnes, et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset: orbem terrarum aedificans, multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum et placidum agens; adeo ut omni ejus aetate unus tantum Senator damnatus sit; at is tamen per Senatum, ignorante Trajano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit et vivus et mortuus.

Inter alia dicta hoc ipsius fertur egregium : amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit ; Talem se Imperatorem esse privatis, quales esse sibi Imperatores privatus optasset. Post ingentem igitur gloriam belli domique quaesitam, è Perside rediens, apud Seleuciam Isauriae profluvio ventris extinctus est. Obiit autem aetatis anno LXII, mense nono, et die quarto : imperii anno XIX, mense VI, die XV. Inter Divos relatus est, solusque omnium intra Urbem sepultus. Ossa ejus collocata in urna aurea, in foro quod aedificavit, sub columna sita sunt, cujus altitudo CXLIV pedes habet. Hujus tantum memoriae delatum est, ut usque ad nostram aetatem non aliter in Senatu principibus acclametur, nisi, Felicior Augusto, Melior Trajano. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus, vel vere laudantibus, occasionem magnificentissimi praestet exempli.

117. Defuncto Trajano, Ælius Adrianus creatus est Princeps ; sine aliqua quidem voluntate Trajani, sed operam dante Plotina Trajani uxore ; nam eum Trajanus, quanquam consobrinae filium, vivens noluerat adoptare. Natus et ipse Italicae in Hispania, qui Trajani gloriae invidens statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat ; et de Assyria, Mesopotamia, et Armenia revocavit exercitus ; ac finem imperii esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt ; ne multi cives Romani Barbaris traderentur : propterea quod Trajanus, victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat, ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit ; semel tantum per praesidem dimicavit : orbem Romanum circumivit, et multa aedificavit. Facundissimus Latino sermone, Graeco eruditissimus fuit : Non magnam clementiae gloriam habuit ; diligentissimus tamen circa aerarium, et militum disciplinam. Obiit in Campania, major sexagenario, imperii anno XXI, mense X, die XXIX. Senatus ei tribuere noluit divinos honores ; tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius An-

toninus hoc vehementer exigeret, et universi Senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

Ergo Adriano successit T. Antoninus Fulvius Boionius, idem etiam Pius nominatus; genere claro, sed non admodum vetere: vir insignis, et qui merito Numae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Trajanus aequetur. Vixit ingenti honestate privatus; majori, in imperio; nulli acerbus, cunctis benignus; in re militari moderata gloria, defendere magis provincias quam amplificare studens; viros justissimos ad administrandam rempublicam quaerens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans: regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut Barbarorum plurimae nationes, depositis armis, ad eum controversias suas litesque deferrent, sententiaeque ejus parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem suas stipendiis militum, et circa amicos liberalitatibus minuit; verum aerarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorium villam suam, milliario ab Urbe XII, vitae anno LXXIII, imperii XXIII; atque inter Divos relatus est, et merito consecratus.

Post hunc imperavit M. Antoninus Verus; haud dubie nobilissimus: quippe cum ejus origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet; et cum eo L. Annius Antoninus Verus: tumque primum Romana respublica duobus, aequo jure imperium administrantibus, paruit; cum usque ad eos singulos semper habuisset Augustos.

Hi et genere inter se conjuncti fuerant, et affinitate: nam Verus Annius Antoninus M. Antonini filiam in matrimonium habuit; M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit, per uxorem Galeriam Faustinae juniores consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt; qui post victoriam Trajani tum primum rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiae et circa Armeniam agens multa per duces et ingentia patravit; Seleuciam Assyriae urbem nobilissimam cum XL millibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit; cum fratre eodemque socero triumphavit. Obiit tamen in Venetia, cum a Concordia civitate Altinum pro-

ficisceretur, et cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus, casu morbi quem Graeci ἀποπληξίς (apoplexin) vocant; vir ingenii parum civilis; reverentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cum obiisset XI imperii anno, inter Divos relatus est.

Post eam Marcus Antoninus solus rempublicam tenuit, quem mirari facilius quis quam laudare possit. A principio vitae tranquillissimus; adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret. Philosophiae deditus Stoicae; ipse etiam non solum vitae moribus, sed etiam eruditione philosophus; tantae admirationis adhuc juvenis, ut eum successorem paraverit Adrianus relinquere; adoptato tamen Antonino Pio, generum ei Idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret.

Institutus est ad Philosophiam per Apollonium Chalcædonium; ad scientiam Graecarum literarum per Sextum Chaeronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem literas eum Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romae aequo jure egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastu: liberalitatis promptissimae, provincias ingenti benignitate et moderatione tractavit. Contra Germanos, eo principe, res feliciter gestae sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomannicum: sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur; nam eo gravius est factum, quod universi exercitus Romani perierant: sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam, Romae ac per Italiam provinciasque, maxima hominum pars, militum omnes fere copiae languore defecerint.

Ingenti ergo labore et moderatione, cum apud Carnuntum jugi triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatae, Suevi, atque omnis Barbaria commoverat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis servitio liberatis, Romae rursus cum Commodò Antonino filio suo, quem jam Caesarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli sumptum, cum ærario exhausto largitiones nullas haberet, neque indicere provincialibus aut Senatui aliquid vellet, instrumentum regii cultus, facta in foro Divi Trajani sectione, distraxit: vasa aurea, pocula

chrySTALLINA et murrhina, uxori ac suam sericam ac auream vestem, multa ornamenta gemmarum; ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere.

Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipse, et ministris similibus exhiberent. In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam Rempublicam et virtute et mansuetudine reddidisset, obiit XVIII imperii anno, vitæ LXI, et omnibus certatim adnitentibus, inter Divos relatus est.

Hujus successor L. Antoninus Commodus, nihil paternum habuit, nisi quod contra Germanos feliciter et ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur; sed luxuria et obscœnitate depravatus, gladiatoriiis armis sæpissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum hujusmodi hominibus sæpe dimicavit. Obiit morte subita, adeo ut strangulatus vel veneno interfectus putaretur, cum annos XII post patrem, et VIII menses imperasset, tanta execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus judicaretur.

Huic successit Pertinax, grandævus jam, ut qui septuagenariam attigisset ætatem; præfecturam Urbi tum agens ex S. C. imperare jussus. Octogesimo imperii die Prætorianorum militum seditione, et Juliani scelere occisus est. 192.

Post eum Salvius Julianus Rempublicam invasit, vir nobilis, et juris peritissimus; nepos Salvii Juliani, qui sub Divo Adriano Perpetuum composuit Edictum. Victus est a Severo apud Mulvium pontem, interfectus in Palatio: vixit mensibus septem, postquam cœperat imperare. 193.

Hinc Imperii Romani administrationem Septimius Severus accepit, oriundus ex Africa, provincia Tripolitana, oppido Lepti: solus, omni memoria et ante et postea, ex Africa Imperator fuit. Hic primum fisci advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde ac varia officia atque honores, usque ad ad- 194.

ministrationem totius reipublicæ pervenit. Pertinacem se appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui a Juliano fuerat occisus. Parcus admodum ^{Tertius} est, natura saevus: bella multa et feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Ægypto et Syria rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit: Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus et Arabicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, Caesarem se in Gallia fecit, victusque apud Lugdunum est et interfectus.

Severus autem præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, et literis doctus, Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus. Novissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas provincias omni securitate muniret, vallum per XXXII millia passuum a mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperii anno XVIII mense IV, et Divus appellatus est: nam filios duos successores reliquit, Bassianum et Getam; sed Bassiano Antonini nomen a senatu voluit imponi; itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus; patrique successit: nam Geta hostis publicus judicatus, confestim periit.

211. Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemque Caracalla, morum fere paternorum fuit, paulo asperior, et minax. Opus Romæ egregium fecit lavacri, quæ Antoninianæ appellantur; nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis, ut qui novercam suam Juliam uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edesam, moliens adversum Parthos expeditionem, anno imperii VI, mense II, vix egressus ætatis XLIII annum; funere publico elatus est.

218. Opilius deinde Macrinus, qui Præfectus Prætorio erat, cum filio Diadumeno facti Imperatores, nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt: nam imperium eorum duum mensium et unius anni fuit: seditione militari ambo pariter occisi sunt.

219. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus: hic Antonini Caracallæ filius putabatur; sacerdos

autem Heliogabali templi erat. Is, cum Romam ingenti et militum et senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissime et obscenissime vixit, biennioque post et VIII mensibus, tumultu interfectus est militari, et cum eo mater Semia Syra.

Successit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Caesar, a Senatu Augustus nominatus, juvenis admodum: susceptoque adversus Persas bello, Xerxem eorum regem gloriosissime vicit; militarem disciplinam severissime rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. Assessorem habuit, vel scrinii magistrum, Ulpianum juris conditorem. Romae quoque favorabilis fuit. Perit in Gallia, militari tumultu, XIII imperii anno, et die VIII, in matrem suam Mammaeam unice pius.

LIBER IX.

POST hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium accessit, sola militum voluntate, cum nulla Senatus intercessisset auctoritas, neque ipse Senator esset. Is, bello adversus Germanos feliciter gesto, cum a militibus esset Imperator appellatus, a Pupieno Aquileiæ occisus est, deferentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero; cum quo imperaverat triennio, et paucis diebus.

Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupienus, Balbinus, et Gordianus: duo superiores obscurissimo genere; Gordianus nobilis: quippe cujus pater senior Gordianus, consensu militum, cum Proconsulatum Africae gereret, Maximino imperante, Princeps fuisset electus. Itaque cum Romam venissent Balbinus et Pupienus, in Palatio interfecti sunt; soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus, admodum puer, cum Tranquillinam Romæ duxisset uxorem, Janum Geminum aperuit; et ad Orientem præfectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere, quod quidem mox feliciter gessit, præliisque ingentibus Per-

sas afflixit. Rediens, haud longe a Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperavit. Miles ei tumulum XX milliario a Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, ædificavit; exsequias Romam revexit; ipsum Divum appellavit.

Philippi duo, filius et pater, Gordiano occiso, 244. imperium invaserunt: atque, exercitu incolumi reducto, ad Italiam e Syria profecti sunt. His imperantibus, millesimus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ, Romæ, junior. Annis V imperaverunt; inter Divos tamen relati sunt.

Post hos Decius e Pannonia inferiore, Bubaliæ 250. natus, imperium sumpsit. Bellum civile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit; filium suum Cæsarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. Cum biennio ipse et filius ejus imperassent, uterque in Barbarico interfecti sunt, et inter Divos relati.

Mox imperatores creati sunt, Gallus Hostilianus, et Galli filius Volusianus. Sub his Æmilianus in Mœsia res novas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamnæ interfecti sunt, non completo biennio; nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia, et morbis, atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

Æmilianus, obscurissime natus, obscurius imperavit; ac tertio mense extinctus est.

Hinc Licinius Valerianus in Rhaetia et Norico 253. agens, ab exercitu Imperator, et mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romæ a Senatu Caesar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, et pene exitiabile fuit, vel infelicitate principum, vel ignavia. Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus, in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit.

Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum

perniciose gessit. Nam juvenis in Gallia et Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Mursam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, et Trebelliano. Diu placidus et quietus; mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendae reipublicae habenas probrosa ignavia et desperatione relaxavit. Alamanni, vastatis Galliis, in Italiam irruerunt. Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amissa est. Graecia, Macedonia, Pontus, Asia, vastata per Gothos, Pannonia a Sarmatis Quadisque populata est: Germani usque ad Hispanias penetraverunt, et civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt, Parthi, Mesopotamia occupata, Syriam sibi ceperunt vindicare.

Tum jam desperatis rebus, et deleto pene imperio Romano, Posthumus in Gallia, obscurissime natus, purpuram sumpsit: et per annos decem ita imperavit, ut consumptas pene provincias ingenti virtute et moderatione reparaverit; qui seditione militum interfectus est, quod Moguntiacum, quæ adversum eum rebellaverat, L. Æliano res novas moliente, diripiendam, militibus tradere nolisset. Post eum Marius vilissimus opifer purpuram accepit, et secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus: sed, cum nimiae libidinis esset, et matrimonia aliena corrumpere, Agrippinae occisus est, Actuario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo.

Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore praesidiis administrans, absens a militibus Imperator electus est, et apud Burdegalem purpuram sumpsit; seditiones multas militum pertulit. Sed dum haec in Gallia geruntur, in Oriente per Odenathum Persae victi sunt: defensa Syria, recepta Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenathus penetravit.

Ita, Gallieno rempublicam deserente, Romanum imperium in Occidente per Posthumum, per Odenathum in Oriente servatum est. Gallienus interea Mediolanum cum fratre Valeriano occisus est, imperii anno nono: Claudiusque ei successit, a militibus electus, a Senatu appellatus Augustus.

286. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vastantes, ingenti praelio vicit; parcus vir, ac modestus, et justi tenax, atque reipublicae gerendae idoneus: qui tamen intra imperii biennium morbo interiit, et Divus appellatus est. Senatus ingenti eum honore decoravit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

Quintilius post eum, Claudii frater, consensu militum Imperator electus est: vir, unica moderationis et civilitatis laude, aequandus fratri, vel praeponendus; consensu Senatus appellatus Augustus, septimo decimo die imperii occisus est.

Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus; vir in bello potens, animi tamen immodici, et ad crudelitatem propensioris, quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate revocavit: superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos, ipso Tetrico prodeunte exercitum suum, cujus assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam per literas occultas Aurelianus ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur: *Eripe me his, invicte, malis.* Zenobiam quoque, occiso marito Odenatho qui Orientem tenebat, haud longe ab Antiochia non sine gravi praelio cepit: ingressusque Romam, nobilem triumphum quasi 274. receptor Orientis Occidentisque egit, curram praecedentibus Tetrico et Zenobia: qui quidem Tetricus etiam corrector Lucaniae postea fuit, ac privatus diutissime vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent, Romae reliquit.

Hoc imperante etiam Monetarii in Urbe rebellaverunt, vitiatis pecuniis, et Felicissimo Rationali interfecto: quos Aurelianos victos ultima crudelitate compescuit; plurimos nobiles capite damnavit: saevus et sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quam in ullo amabilis Imperator: trux omni tempore, etiam filii sororis interfectores: disciplinae tamen militaris et morum dissolutorum magna ex parte corrector.

Urbem Romam muribus firmioribus cinxit; templum Soli aedificavit, in quo infinitum auri gemmarumque

constituit. Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico et Mœsia, desperans eam posse retineri: abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae, in media Mœsia collocavit: et est in dextra Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in laeva. Occiditur servi sui fraude, qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falso manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut praeveniretur ab iisdem, interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolin et Heracleam est stratae veteris, locus Cœnophrurium appellatur; mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inter Divos referri. Imperavit annos V menses VI. 275.

Tacitus post hunc suscepit imperium; vir egregie moratus, et reipublicae gerendae idoneus; nihil tamen clarum potuit ostendere, intra VI mensem imperii morte praeventus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus et diebus XX in imperio fuit, neque quidquam dignum memoria egit.

Post hunc Probus, vir illustris gloria militari, ad administrationem reipublicae accessit. Gallias a Barbaris occupatas ingenti praeliorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum et Bonosum Agrippinae, multis certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios habere permisit: opere militari Almam montem apud Sirmium, et Aureum apud Mœsiam superiorem vineis consevit, et provincialibus colendos dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta, dixit, brevi milites necessarios non futuros: vir acer, ac strenuus, justus, et qui Aurelianium aequaret gloria militari, morum autem civilitate superaret. Interfectus est tamen Sirmii, tumultu militari, in turre ferrata. Imperavit annos VI menses IV.

Post hunc Carus est factus Augustus, Narbonae natus in Gallia: qui confestim Carinum et Numerianum filios Caesares fecit, cum quibus regnavit duobus annis: sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nunciato Persarum tumultu, ad Orientem profec-

tus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos praelio fudit: Seleuciam et Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit; et cum castra supra Tigridem haberet, ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egregiae indolis, cum, oculorum dolore correptus, lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est; et cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset imperium, scetore cada-veris prodita est: milites enim, qui eum sequebantur, scetore commoti, diductis lecticulae palliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.

Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus, in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se sceleribus inquinavit; plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxaverant, perniciosus fuit. Ob quæ omnibus hominibus invisus, non multo post poenas dedit.

284. Nam de Perside victa exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidiis perdidisset, Dioclesianum Imperatorem creavit, Dalmatia crinndum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribæ filius, a nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuisse credatur.

Is prima militum concione juravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum: et cum juxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus manu Dioclesiani gladio percussus est. Postea Carinum, omnium odio et detestatione viventem, apud Margum ingenti praelio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiorem habebat: certe desertum inter Viminatum atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, cum tumultum Rusticani in Gallia concitassent, et factioni suæ Baguadarum nomen imponderent, duces autem haberent Amandum et Æli-anum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Cæsarem misit; qui levibus præliis agrestes domuit, et pacem Galliae reformavit.

Per hæc tempora etiam Carausius, qui vilissime na-

tus, in strenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ et Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, multis Barbaris sæpe captis, nec præda integra aut provincialibus reddita, aut imperatoribus missa, cum suspicio esse cœpiisset, consulto ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret, a Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, et Britannias occupavit.

Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatae essent, et Carausius in Britanniiis rebellaret, Achilleus in Ægypto; Africam Quinquegentiani infestarent, Narseus Orienti bellum inferret; Dioclesianus Maximianum Herculium ex Caesare fecit Augustum, Constantium et Maximianum Caesares; quorum Constantius per filiam nepos Claudii traditur: Maximianus Galerius in Dacia haud longe a Sardica natus: atque ut eos etiam affinitate conjungeret, Constantius privignam Herculii Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos, Constantini fratres, habuit: Galerius filiam Dioclesiani Valeriam; ambo uxores, quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax convenit. Eum post septennium Alectus socius ejus occidit, atque ipse post eum Britannias triennio tenuit; qui ductu Asclepiodoti Praefecti Praetorio est oppressus. Ita Britanniae decimo annò receptae.

Per idem tempus a Constantio Caesare in Gallia pagtum est circa Lingones; die una adversam et secundam fortunam expertus est; nam cum repente, Barbaris ingruentibus, intra civitatem esset coactus tam praecipiti necessitate, ut, clausis portis, in murum funibus tolleretur; vix quinquehoris mediis, adventante exercitu, LX fere millia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligavit, domitis Quinquegentianis, et ad pacem redactis, Dioclesianus obsessum Alexandriae Achilleum VIII fere mense superavit, eumque interfecit: victoria acerbe usus est, totam Ægyptum gravibus proscriptionibus cædibusque fœdavit. Ea tamen occasione ordinavit pro-

vide multa, et disposuit; quæ ad nostram ætatem manent.

Galerius Maximianus primo adversus Narseum adversum prælium habuit; inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignave dimicasset; admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, et ad Dioclesianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia fertur a Dioclesiano exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copiis, rursus cum Narseo Ormisdae et Saporis avo, in Armenia Majore pugnavit successu ingenti, nec minore consilio simulque fortitudine: quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite suscepit. Pulso Narseo, castra ejus diripuit; uxores, sorores, liberos cepit; infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam: ipsum in ultimas regni solitudines coegit; quare a Dioclesiano, in Mesopotamia cum presidiiis tum morante, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps et simul et viritim bella gesserunt: Carpis et Basternis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

Dioclesianus moratus callide fuit, sagax præterea, et admodum subtilis ingenio, et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere: diligentissimus tamen et solertissimus Princeps; et qui imperio Romano primus regiæ consuetudinis formam magis quam Romanæ libertatis invexit; adorarique se jussit, cum ante eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in Chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.

Herculius autem, propalam ferus, et incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans: hic naturæ suæ indulgens, Dioclesiano in omnibus sæverioribus consiliis obsecutus est. Cum tamen ingravescente ævo, parum se idoneum Dioclesianus moderandæ imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent, et stationem tuendæ reipublicæ

viridioribus junioribusque mandarent; cui ægre collega obtemperavit; tamen uterque una die privato habitu imperii insigne mutavit; Nicomediae Dioclesianus, Herculus Mediolani; post triumphum inclytum, quem Romæ ex numerosis gentibus egerant, pompa ferculorum illustri, quæ Narsei conjuges sororesque et liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt tunc Salonas unus, alter in Lucaniam.

Dioclesianus privatus in villa, quæ haud procul a Salonis est, præclaro otio senuit; inusitata virtute usus; ut solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad privatae vitæ statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut cum privatus obisset, inter Divos tamen referretur.

LIBER X.

HIS igitur abeuntibus, ad administrationem reipublicæ Constantius et Galerius Augusti creati sunt; divisusque inter eos Romanos orbis, ut Galliam, Italiam, Africam, Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtinerent; sumptis duobus Caesaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africae administrandæ sollicitudinem recusavit; vir egregius, et præstantissimæ civilitatis: divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodum affectans: ducensque melius, publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari: adeo autem cultus modici, ut feriatis diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum eis argento ostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit; præcipue quod Dioclesiani suspectam prudentiam, et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant. Obiit in Britannia, Eboraci, principatus anno tertio decimo, atque inter Divos relatus est.

Galerius, vir et probe moratus, et egregius in re militari, cum Italiam quoque, sinente Constantio, admini-

trationi suæ accessisse sentiret, Cæsares duos creavit. Verum Constantio mortuo, Constantinus, ex obscuriore matrimonio ejus filius, in Britannia creatus est Imperator, et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romae interea Prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculii filium, qui hæc procul ab Urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupaverunt; quo nuncio Maximianus Herculus ad spem erectus resumendi fastigii, quod invitus amiserat, Romam advolvit e Lucania, quam sedem privatus elegerat, in agris amenissimis consenescent; Dioclesianumque etiam per literas adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem: quas ille irritas habuit: sed adversum motum Prætorianorum atque Maxentii, Severus Cæsar Romam missus a Galerio, cum exercitu venit; obsidensque Urbem, militum suorum scelere desertus est.

Auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium, Severus fugiens Ravennae interfectus est. Herculus tamen Maximianus, post hæc in concione exercitus filium Maxentium denudare conatus, seditionem et copia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam a filio esset expulsus, ut Constantino genero jungeretur: moliens tamen Constantinum, reperta occasione, interficere, qui in Galliis, et militum et provincialium ingenti jam favore regnabat, cæsis Francis atque Alamannis, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum numeris parasset, objecit. Detectis igitur insidiis per Faustam filiam, quæ dolum viro effunciaverat profugit Herculus Massiliam, ibique oppressus (ex ea et enim navigare ad filium præparabat) pœnas dedit justissimo exitu; vir ad omnem asperitatem sævitiamque præclivus, infidus, incommodus, civilitatis penitus expers.

810. Per hoc tempus Licinius et Galerio Imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, et in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus et officiis acceptus; mors Galerii confestim secuta est. Ità Respublica tum ab his quatuor tyrannicis tenebatur, Constantino et Maxentio, filiis Augustorum; Licinio et Maximino, novis hominibus.

Quinto tamen Constantinus imperii sui anno, bellum adversum Maxentium civile commovit; copias ejus multis præliis fudit: ipsum postremo Romæ adversus nobiles omnibus exitiis sævientem, apud pontem Mulvium vicit, Italiaque est potitus. Non multo post deinceps in Oriente quoque adversus Licinium Maximinus res novas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tarsum morte prævenit.

Constantinus tamen, vir ingens, et omnia efficere nitens quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit, quamvis necessitudo illi et affinitas cum eo esset; nam soror ejus Constantia nupta Licinio erat, ac primo eum in Pannonia, ingenti apparatu bellum apud Cibalas instrumentem, repentinus oppressit; omnique Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas Provincias occupavit.

Varia deinceps inter eos bella, et pax reconciliata ruptaque est: postremo Licinius navali et terrestri prælio victus apud Nicomediam, se dedit, et contra religionem sacramenti Thessalonicae privatus occisus est. 325. Eo tempore res Romana sub uno Augusto et tribus Cæsaribus (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Constantini Gallia, Orienti, Italiaeque præessent. Verum insolentia rerum secundarum aliquantum Constantinum ex illa favorabili animi docilitate mutavit. Primum necessitudines persecutus, egregium virum, et sororis filium, commodæ indolis juvenem interfecit; mox uxorem, post, numerosos amicos.

Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporisque virtutes claruerunt; militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit; verum ita, ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos, post civile bellum, variæ profligavit, pace his ad postremum data: ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocavit. Civilibus artibus et liberalibus studiis deditus: affectator justæ amoris, quem omnino sibi et liberalitate et docilitate quæsit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquis egregius: nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores ees clarioresque præstaret.

Multas leges rogavit; quasdam ex bono et aequo, plerasque superfluas, nonnullas severas; primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romæ aemulam faceret. Bellum adversum Parthos moliens, qui jam Mesopotamiam fatigabant, uno et trigesimo anno imperii, ætatis sexto et sexagesimo, Nicomediae in villa publica obiit. Denunciata mors ejus est etiam per crinitam stellam, quæ inusitatæ magnitudinis aliquam diu fulsit; eam Græci *κομήτης* (cometen) vocant; atque inter Divos meruit referri.

Successores filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Caesar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, et Constantio patruele suo sinente potius quam jubente. Constantinum porro fratri bellum inferentem, et apud Aquileiam inconsultius prælium aggressum, Constantis duces interemerunt; ita respublica ad duos Augustos redacta est. Constantis imperium strenuum aliquandiu et justum fuit; mox, cum et valetudine improspera, et amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia conversus, cum intolerabilis provincialibus, militibus injucundus esset, factione Magnentii occisus est. Obiit autem non longe ab Hispaniis, in castro cui Helenæ nomen est, anno imperii XVII, ætatis trigesimo; rebus tamen plurimis strenue in militia gestis, exercituique per omne vitæ tempus sine gravi crudelitate terribilis.

Diversa Constantii fortuna fuit; a Persis enim multa et gravia perpressus, saepe captis oppidis, obsessis urbibus, caesis exercitibus; nullumque ei contra Saporem prosperum praelium fuit; nisi quod apud Singaram haud dubiam victoriam ferocia militum amisit, qui pugnam seditiose et stolide contra rationem belli, die jam præcipiti, poposcerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias, obtinente; etiam Illyricum res novas habuit, Veteranione ad imperium consensu militum electo; quem grandævum jam, et cunctis amabilem diuturnitate et felicitate militiae, ad tuendum Illyricum, principem creaverunt: virum probum, et morum veterum, ac jucundae civilitatis; sed

omnium liberalium artium expertem, adeo ut ne elementa quidem prima literarum, nisi grandævus, et jam imperator, acceperit.

Sed a Constantio, qui ad ultionem fraternæ necis bellum civile commoverat, abrogatum est Veteranioni imperium: qui novo inusitatoque more, consensu militum deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit; Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium invadente; qui sævis exordiis dignum exitum nactus est; vigesimo enim atque octavo die a Magnentianis ducibus oppressus, pœnas dedit: caputque ejus pilo per Urbem circumlatum est: gravissimæ proscriptiones et nobilium cædes fuerunt.

Non multo post Magnentius apud Mursiam profligatus acie est, ac pene captus: ingentes Romani imperii vires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatisque conferre. Orienti mox a Constantio Cæsar est datus, patruī filius Gallus: Magnentiusque diversis præliis victus, vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio, mense septimo: frater quoque ejus Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

Per hæc tempora etiam a Constantio multis incivilibus gestis, Gallus Cæsar occisus est: vir natura ferus, et ad tyrannidem pronior, si suo jure imperare licuisset. Sylvanus quoque in Gallia res novas molitus, ante diem trigesimum extinctus est.

Solus in imperio Romano eo tempore Constantius Princeps et Augustus fuit. Mox Julianum Cæsarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem, tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida Barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique sæda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia jam calamitate nutaret: a quo modicis copiis apud Argentoratum Galliae urbem ingentes Alamannorum copiae extinctæ sunt, rex nobilissimus captus, Galliae restitutæ; multa postea per eundem Julianum egregie adversum Barbaros gesta sunt; submotique ultra Rhenum Germani, et finibus suis Romanum imperium restitutum.

Neque multo post, cum Germanici jam exercitus a Galliarum praesidio tollerentur, consensu militum Julianus factus Augustus est: interjectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthiciis bellis occupato: quibus rebus cognitus, ad bellum civile conversus, in itinere obiit, inter Ciliciam Capadociamque, anno imperii octavo et XXX, aetatis quinto et XL, meruitque inter Divos referri. Vir egregiae tranquillitatis, placidus, nimis amicis et familiaribus credens, mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit; familiarium etiam locupletator; neque inhonoros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia: ad severitatem tamen propensior, si suspicio imperii moveretur, mitis alias, et cujus in civilibus magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna.

Hinc Julianus rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum; cui expeditione ego quoque interfui. Aliquot oppida et castella Persarum in deditionem accepit, vel vi oppugnavit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem stativa aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconsultius praeliis inserit, hostili manu interfectus est, sexto Kalendas Julias, imperii anno septimo, aetatis altero et trigesimo; atque inter Divos relatus est; vir egregius, et rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus, Graecis doctior, atque adeo ut Latina eruditione nequaquam eum Graeca scientia conveniret; facundia ingenti et prompta: et memoriae tenacissimae; in quibusdam philosopho propior: in amicos liberalis: sed minus diligens quam tantum principem decuit: fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriae ejus inferrent: in provinciales justissimus: et tributorum, quatenus ferri posset, repressor: civilis in cunctos: mediocrem habens ærarii curam: gloriae avidus, ac per eam animi plerumque immodici: nimius religionis Christianæ insectator, perinde tamen ut cruore abstineret. Marco Antonino non absimilis: quem etiam æmulari studebat.

Post hunc Jovianus, qui tunc domesticus militabat.

ad obtinendum imperium consensu exercitus electus est, commendatione patris quam sua militibus notior; qui, jam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore necessariam quidem sed ignobilem fecit, inuletatis finibus, ac nonnulla imperii Romani parte tradita: quod ante eum annis mille centum et duobus de viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quin etiam legiones nostræ, ita et apud Claudium, per Pontium Telesinum, et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si fœderis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset: sicut a Romanis omnibus his bellis, quæ commemoravi, factum est. Nam et Samnitibus, et Numantinis, et Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. Sed dum æmulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiæ finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners neque imprudens.

Multi exanimatum opinantur nimia cruditate; inter cœnandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore 364. adolere multas jusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Kalendas Martias: ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio et trigesimo anno: ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est. Nam et civilitati propior, et natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviano eodem et Varroniano Consulibus, anno Urbis conditæ millesimo centesimo et nono decimo. Quia autem ad inclytos Principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus: Nam reliqua stylo majore dicenda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, quam ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

Hæc de Victore scribit, sub Constantio et Juliano Impp.

IMPERATOR revertitur Nesium copiosum oppidum, quo inde expedite omnia disponderet suis utilitatibus profutura; ubi Victorem apud Sirmium visum, scriptorem historicum, exindeque venire præceptum, Pannoniæ secundæ Consularem præfecit; honoravit ænea statua, virum sobrietatis gratia multilaudum, multo post Urbi præfectum.

SEX. AUR. VICTORIS DE VIRIS ILLUSTRIBUS URBIS ROMÆ LIBER.

Proca rex Albanorum.

PROCA rex Albanorum Amulium et Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit; et ut alternis imperarent: sed Amulius fratri imperium non dedit: et, ut eum sobole privaret, Rheam Silviam-filiam ejus, Vestæ sacerdotem præfecit; ut virginitate perpetua teneretur: quæ a Marte compressa Romulum et Remum edidit. Amulius ipsam in vincula compegit: parvulos in Tiberim abjecit: quos aqua in sicco reliquit. Ad vagitum lupa accurrit, eosque uberibus suis aluit: mox Faustulus pastor collectos Accæ Laurentiæ conjugii educandos dedit. Qui postea, Amulio interfecto, Numitori avo regnum restituerunt: ipsi pastoribus adunatis civitatem condiderunt; quam Romulus augurio victor, quod ipse XII, Remus VI vultures viderat, Romam vocavit: et ut cum prius legibus quam mœnibus muniret, edixit ne quis vallum transiliret: quod Remus irridens transilivit, et a Fabio Celere Centurione rutro fertur occisus.

Romulus Romanorum rex I.

Romulus asylum convenis patefecit, et magno exercitu facto, cum videret, conjugia deesse, per legatos a finitimis civitatibus petiit. Quibus negatis, ludos Consualia simulavit: ad quos cum utriusque sexus multitudo venisset, dato suis signo virgines raptæ sunt: ex

quibus cum una pulcherrima cum magna omnium admiratione duceretur, Thalassio eam duci responsum. Quae nuptiae quia feliciter cesserunt, institutum est, ut omnibus in nuptiis Thalassii nomen invocaretur. Cum foeminas ergo finitimorum Romani rapuissent, primi Cæninenses contra eos bellum sumpserunt. Adversus quos Romulus processit, et exercitum eorum, ac ducem Acronem singulari praelio devicit. Spolia opima Jovi Feretrio in Capitolio consecravit. Antemnates, Crustumini, Fidenates, Veientes, Sabini etiam ob raptas bellum adversus Romanos sumpserunt. Et cum Romæ appropinquarent, Tarpeiam virginem nacti, quæ aquæ, causa sacrorum, hauriendæ descenderat, ei T. Tatius optionem muneris dedit, si exercitum suum in Capitolium produxisset. Illa petiit quod illi in sinistris manibus gerebant, videlicet annulos et armillas; quibus dolose repromissis, Sabinos in arcem perduxit, ubi Titus scutis eam obrui præcepit, nam et ea in lævis habuerant. Romulus adversus Tatium qui montem Tarpeium tenebat processit; et in eo loco, ubi nunc Romanum forum est, pugnam conseruit; ibi Hostus Hostilius fortissime dimicans cecidit; cujus interitu consternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Jovi Statori ædem vovit, et exercitus seu forte seu divinitus restitit. Tunc raptæ in medium processerunt; et hinc patres, inde conjuges deprecatae, pacem conciliarunt. Romulus foedus percussit, et Sabinos in urbem recepit: populum a Curibus oppido Sabinorum, Quirites vocavit. Centum Senatores, a pietate Patres appellavit. Tres equitum centurias instituit, quas a suo nomine Ramnenses; a Tito Tatius, Tatientes; a Lucomene, Luceres appellavit. Plebem in triginta curias distribuit, easque raptarum nominibus appellavit. Cum ad Caprae paludem exercitum lustraret, nusquam comparuit; unde inter Patres et populum seditione orta, Julius Proculus, vir nobilis, in concionem processit, et jurejurando firmavit, Romulum a se in colle Quirinali visum augustiore forma, cum ad deos abiret; eundemque præcipere, ut seditionibus abstinerent, virtutem colerent: futurum ut omnium

gentium domini exsisterent. Hujus auctoritati creditum est: aedes in colle Quirinali Romulo constituta, ipse pro Deo cultus, et Quirinus est appellatus.

Numa Pompilius Romanorum rex II.

Post consecrationem Romuli, cum diu interregnum esset, et seditignes orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cum, addicentibus avibus, Romam venisset, ut populum ferum religione molliret, sacra plurima instituit; aedem Vestae fecit, virgines Vestales legit; Flamines tres Dialem, Martialem, Quirinalem: Salios Martis sacerdotes, quorum primus Praesul vocatur, XII instituit. Pontificem maximum creavit. Portas Jano gemino aedificavit. Annum in XII menses distribuit, additis Januario et Febuario. Leges quoque plurimas et utiles tulit; omnia quae gerebat, jussu Ægeriae nymphae uxoris suae, se facere simulans. Ob hanc tantam justitiam bellum ei nemo intulit. Morbo solutus in Janiculo sepultus est, ubi post multos annos arcula cum libris a Terentio quodam exarata: qui libri, quia leves quasdam sacrorum causas continebant, ex auctoritate Patrum cremati sunt.

Tullus Hostilius Romanorum rex III.

Tullus Hostilius, quia bonam operam adversum Sabinos navaverat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorum certatione finivit, et Albam propter perfidiam ducis Metii Fufetii diruit. Albanos Romam transire jussit. Curiam Hostiliam constituit. Montem Caelium Urbi addidit. Et dum Numam Pompilium sacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia conflagravat.

Horatii et Curiatii.

Quum inter Romanos et Albanos bellum fuisset exortum, ducibus Hostilio et Fufetio, placuit rem paucorum certatione finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curiatii; quibus foedere icto concurrentibus, statim duo Romanorum ceciderunt, tres Albanorum vulnerati. Unus Horatius quamvis integer, quia tribus impar erat, fugam simulavit, et singulos per intervalla, ut vulnere dolor patiebatur,

insequentes, interfecit. Et cum spoliis onustus rediret, sororum obviam habuit, quae, viso paludamento sponsi sui, qui unus ex Curiatis erat, flere coepit: frater eam occidit. Qua re apud Duumviros condemnatus, apud populum provocavit; ubi patriis lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum missus, quod nunc quoque viae suppositum, Sororium appellatur.

Metius Fufetius.

Metius Fufetius dux Albanorum, cum se invidiosum apud cives videret, quod bellum soli trigeminorum certatione finisset, ut rem corrigeret, Veientes et Fidenates adversum Romanos incitavit. Ipse ab Tullo in auxilium arcessitus, aciem in collē subduxit, ut fortunam belli experiretur ac sequeretur. Qua re Tullus intellecta, magna voce ait, suo illud jussu Metium facere. Quare hostes territi victique sunt. Postera die Metius cum ad gratulandum Tullo venisset, jussu ipsius quadrigis religatus, et in diversa distractus est.

Ancus Marcius Romanorum rex IV.

Ancus Marcius Numæ Pompili ex filia nepos, æquitate et religione avo similis, Latinos bello domuit: Aventinum et Janiculum montes Urbi addidit: nova mœnia oppido circumdedit. Silvas ad usum navium publicavit. Salinarum vectigal instituit. Carcerem primus ædificavit. Ostiam coloniam, maritimis com meatibus opportunam, in ostia Tiberis deduxit. Jus feciale, quo legati ad res repetundas uterentur, ab Æquicolis transtulit: quod primus fertur Rhesus excogitasse. His rebus intra paucos dies confectis, immatura morte præreptus, non potuit præstare, qualem promiserat, regem.

L. Tarquinius Priscus Romanorum rex V.

Lucius Tarquinius Priscus, Damarati Corinthii filius, ejus qui Cypseli tyrannidem fugiens, in Etruriam commigravit. Ipse Lucomio dictus, urbe Tarquiniis profectus Romam petiit. Advenienti aquila pileum sustulit: et cum alte subvolasset, reposuit. Tanaquil conjux, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius pecunia et industria dignitatem, atque etiam Anci regis familiaritatem consecutus est: a quo tu-

tor liberis relictus, regnum intercepit, et ita administravit, quasi jure adeptus fuisset. Centum Patres in Curiam legit, qui minorum gentium sunt appellati. Equitum centuriam duplicavit; nomina mutare non potuit, Accii Navii augurias auctoritate deterritus, qui fidem artis suæ novacula et cote firmavit. Latinos bello domuit. Circum maximum ædificavit. Ludos magnos instituit. De Sabinis et priscis Latinis triumphavit. Murum lapideum Urbi circumdedit. Filium XII annorum, quod in prælio hostem percussisset, prætexta et bulla donavit: unde hæc ingenuorum puerorum insignia esse cœperunt. Post ab Anci liberis, immissis percussoribus, per dolum regia excitus et interfectus est.

Servius Tullius Romanorum rex VI.

Servius Tullius P. Corniculani, et Ocrisiæ captivæ filius, cum in domo Tarquinii Prisci educaretur, flammæ species caput ejus amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intellexit. Conjugi suasit ut ita eum, ut liberos suos, educaret. Cumque adolevisset, gener a Tarquinio assumptus est. Et cum rex occisus esset, Tanaquil, ex altiore loco ad populum despiciens, ait Priscum Tarquinium, gravi quidem sed non letali vulnere accepto, petere ut interrim dum convalescit, Servio Tullio dicto audientes essent. Servius Tullius quasi precario regnare cœpit: sed recte imperium administravit. Etruscos sæpe domuit: collem Quirinalem et Viminalem et Esquilias Urbi addidit; aggerem fossasque fecit. Populum in quatuor tribus distribuit, ac post plebi distribuit annonam: mensuras, pondera, classes, centuriasque constituit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Latinorum populis persuasit, ut exemplo eorum qui Dianæ Ephesiæ ædem fecissent, et ipsi ædem Dianæ in Aventino ædificarent: quo facto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata, et responsum somnio datum, eum populum summam imperii habiturum, cujus cives bovem illam immolasset. Latinus bovem in Aventinum egit, et causam sacerdoti Romano exposuit. Ille callidus, dixit

prius cum vivo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim descendit, sacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, sibi gloriam facto consilioque vindicavit.

Tullia.

Servius Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habens, cum Tarquinii Prisci filios pari animo videret, ut omnium mentes morum diversitate leniret, ferocem miti, mitem feroci in matrimonium dedit. Sed mites seu forte seu fraude perierunt; feroces morum similitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, advocato Senatu, regnum paternum repetere cœpit. Qua re audita, Servius, dum ad Curiam properat, jussu Tarquinii gradibus dejectus, et domum refugiens, interfectus est. Tullia in forum properavit, et prima conjugem regem salutavit, a quo jussa e turba decedere, cum domum rediret, viso patris corpore, mulionem evitantem super ipsum corpus carpentum agere praecepit; unde vicus ille Sceleratus dictus est. Postea Tullia cum conjugē in exsilium acta,

Tarquinius Superbus Romanorum rex VII.

Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiso Servio Tullio, regnum sceleste occupavit: tamen bello strenuus, Latinos Sabinosque domuit: Suesam Pometiam Volscis eripuit: Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit, et ferias Latinas primus instituit. Locos in Circo et cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est; unde illae fossae Quiritium sunt dictae. Cum Capitolium inciperet, caput hominis invenit: unde cognitum est, eam urbem captivæ gentium futuram: et cum in obsidio Ardeae filius ejus Lucretiae stuprum intulisset, cum eo in exsilium actus, ad Porsennam Etruriae regem confugit; cujus ope regnum retinere tentavit. Pulsus Cumas concessit ubi per summam ignominiam reliquum vitae tempus exegit.

L. Tarquinius Collatinus, et Lucretia uxor.

Tarquinius Collatinus, sorore Tarquinii Superbi genitus, in contubernio juvenum regionum Ardeæ erat: ubi cum forte in liberiore convivio conjugem suam u-

nusquisque laudaret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt. Regias nurus in convivio et luxu deprehendunt, exinde Collatiam petunt; Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt: itaque ea pudicissima judicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, et jure propinquitatis in domum Collatini venit, et in cubiculum Lucretiæ irruit, pudicitiam expugnavit. Illa postero die, advocatis patre et conjunge, rem exposuit, et se cultro, quem veste texerat, occidit. Illi in exitium regum conjuraverunt, eorumque exsilio necem Lucretiæ vindicaverunt.

Junius Brutus I Romanorum Consul.

L. Junius Brutus sorore Tarquinii Superbi genitus, cum eandem fortunam timeret in quam frater inciderrat, qui ob divitias et prudentiam fuerat ab avunculo occisus, stultitiam finxit, unde Brutus dictus. Juvenibus regiis Delphos euntibus, deridiculi gratia comes adscitus, baculo sambuceo aurum infusum Deo donum tulit. Ubi responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur: ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum, cum Tricipitino et Collatino in exitium regum conjuravit. Quibus in exsiliū actis, primus Consul creatus, filios suos, fratrisque, quod cum Aquiliis et Vitelliis ad recipiendum in Urbem Tarquinius conjuraverant, virgis cæsos securi percussit. Deinde in prælio, quod adversus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congressus est, ubi ambo multis vulneribus ceciderunt. Cujus corpus in foro positum, a collega laudatum, matronæ anno luxerunt.

Horatius Cocles.

Porsenna rex Etruscorum, cum Tarquinius in Urbem restituere tentaret, et primo impetu Janiculum cepisset: Horatius Cocles, illo cognomine quod in alio prælio oculum amiserat, pro ponte sublicio stetit, et aciem hostium solus sustinuit, donec pons a tergo interrumperetur, cum quo statim in Tiberim decidit, et armatus ad suos transnavit. Ob hoc ei tantum agri publice datum est, quantum uno die circumarari potuisset: statua quoque ei in Vulcanali posita.

Mutius Scaevola.

Cum Porsenna rex Urbem obsideret, Mutius Cordus, vir Romanæ constantiæ, Senatum adiit, et veniam transfugendi petiit, necem regis repromittens. Accepta potestate, in castra Porsennæ venit, ibique purpuratum pro rege, deceptus occidit. Apprehensus, et ad regem pertractus, dextram aris imposuit: hoc supplicii a reo exigens, quod in cæde peccasset. Unde cum misericordia regis abstraheretur, quasi beneficium referens, ait, trecentos adversus eum similes conjurasse. Qua re ille territus, bellum, acceptis obsidibus, deposuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratia constituta est.

Clælia Virgo.

Porsenna Clæliam virginem nobilem inter obsides accepit: quæ, deceptis custodibus, noctu castris ejus egressa, equum, quem fors dederat, arripuit, et Tiberim trajecit. A Porsenna per legatos repetita, et reddita. Cujus ille virtutem admiratus, cum quibus optasset in patriam redire permisit: illa virgines puerosque elegit, quorum ætatem injuriæ obnoxiam sciebat. Huic statua equestris in foro posita.

Fabii trecenti sex.

Romani cum adversum Veientes bellarent, eos sibi hostes familia Fabiorum, privato nomine deposcit, et profecti trecenti sex, duce Fabio Consule, fuerunt. Cum saepe victores exstitissent, apud Cremeram fluvium castra posuerunt. Veientes ad dolos conversi, pecora ex adverso in conspectu illorum posuerunt: ad quæ progressi Fabii, in insidias delapsi, ad unum occisione perierunt. Dies, quo id factum est, inter nefastos relatus. Porta qua profecti fuerant, Scelerata est appellata. Unus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Annibalem mora fregit, Cunctator ab obtrectatoribus dictus.

P. Valerius Poplicola.

Publius Valerius, Volusi filius, primum de Veientibus, iterum de Sabinis, tertio de utrisque gentibus triumphavit. Hic quia in locum Bruti collegae, Consu-

lem non subrogaverat, et domum in Velia tutissimo loco habebat, in suspicionem regni affectati venit: quo cognito, apud populum questus, quod de se tale aliquid timuissent; immisit qui domum suam diruerent. Secures etiam fascibus demisit, eosque in populi concione submisit. Legem de provocatione a magistratibus ad populum tulit; hinc Poplicola dictus. Qui cum quater Consul diem obiisset, adeo pauper exstitit, ut collectis a populo nummis publice sepultus sit, et anno matronarum luctu honoratus.

A. Posthumius.

Tarquinius ejectus, ad Mamilium Tusculanum generem suum confugit, qui cum Latio concitata Romanos graviter urgeret, A. Posthumius Dictator dictus, apud Regilli lacum cum hostibus conflixit. Ubi cum victoria nutaret, Magister Equitum equis frænos detrahi jussit, ut irrevocabili impetu ferrentur: ubi et aciem Latinorum fuderunt et castra ceperunt. Sed inter eos duo juvenes candidis equis insigni virtute apparuerunt, quos Dictator quaesitos ut dignis muneribus honoraret, non reperit; Castorem et Pollucem ratus, aedem communi titulo dedicavit.

L. Quinctius Cincinnatus.

Lucius Quinctius Cincinnatus filium Kæsonem petulantissimum abdicavit; qui et a Censoribus notatus ad Volscos et Sabinos confugit, qui duce Clælio Graccho bellum adversum Romanos gerebant, et Q. Minucium Consulem in Algido monte cum exercitu obsidebant: Quinctius Dictator dictus; ad quem missi legati, nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt; qui, insignibus sumptis, Consulem obsidio liberavit. Quare a Minucio et ejus exercitu obsidionali corôna donatus est. Vicit hostes; ducem eorum in deditionem accepit, et triumphi die ante currum egit. Sexto decimo die dictaturam, quam acceperat, deposuit, et ad agriculturam reversus est. Iterum post viginti annos Dictator dictus, Spurius Mœlium regnum affectantem a Servilio Ahala Magistro equitum occidi jussit. Domum ejus solo æquavit: unde locus ille Æquimœlium dictus.

Menenius Agrippa Lanatus.

Menenius Agrippa, cognomento Lanatus, dux electus adversum Sabinos de iis triumphavit. Et cum populus a Patribus secessisset, quod tributum et militiam non toleraret, nec revocari posset; Agrippa apud eum, Olim, inquit, humani artus cum ventrem otiosum cernerent, ab eo discordarunt, et suum illi ministerium negarunt. Cum eo pacto et ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra dissidere; et cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus et populus quasi unum corpus discordia pereunt, concordia valent. Hac fabula populus regressus est. Creavit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam adversum nobilitatis superbiam defenderent. Menenius autem tanta paupertate decessit, ut eum populus collatis quadrantibus sepeliret, locum sepulchro Senatus publice daret.

C. Marcius Coriolanus.

Caius Marcius, a captis Coriolis urbe Volscorum Coriolanus dictus: ob egregia militiæ facinora a Posthumus optionem munerum accipiens, equum tantum et hospitem sumpsit, virtutis et pietatis exemplum. Hic Consul gravi annona, advectum e Sicilia frumentum magno pretio dandum populo curavit; ut hac injuria plebs agros, non seditiones coleret. Ergo a Tribuno plebis Decio die dicta, ad Volscos concessit; eosque duce Atto Tullo adversus Romanos concitavit, et ad quartum ab Urbe lapidem castra posuit. Cumque nullis civium legationibus flecteretur, a Veturia matre, et Volumnia uxore matronarum numero comitatus motus, omisso bello, ut proditor occisus est: ibi templum Fortunæ muliebri constitutum est.

C. Licinius Stolo.

Fabius Ambustus ex duabus filiabus alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram Aulo Sulpicio conjugem dedit: quarum plebeia cum sororem salutarct, cujus vir Tribunus militum consulari potestate erat, fascis licitorios foribus appositos indecenter expavit: a sorore irrita, marito quæsta est: qui, adjuvante socero, ut primum Tribunatum plebis aggressus est, legem tulit, ut

alter Consul ex plebe crearetur: Lex, resistente Appio Claudio, lata tamen; et primus Licinius Stolo Consul factus. Idem lege sancivit, ne cui plebeio plus quingenta jugera agri habere liceret. Et ipse cum jugera quingenta haberet, et altera emancipati filii nomine possideret, in judicium vocatus, et primus omnium sua lege punitus est.

L. Virginii Centurio.

Populus Romanus, cum seditiosos magistratus ferre non posset, Decemviros legibus scribendis creavit, qui eas ex libris Solonis translatas, duodecim tabulis exposuerunt. Sed cum pacto dominationis magistratum sibi prorogarent; unus ex ipsis Appius Claudius Virginiam, Virginii Centurionis filiam in Alcido militantis, adamavit: quam cum corrumpere non posset, clientem subornavit, qui eam in servitutem deposceret; facile victurus, cum ipse esset et accusator et iudex. Pater, re cognita, cum ipso die iudiciis supervenisset, et filiam jam addictam videret, ultimo ejus adloquio impetrato, eam in secretum abduxit et occidit: corpus ejus humeris gerens ad exercitum profugit, et milites ad vindicandum facinus accendit: qui, creatis decem Tribunis, Aventinum occuparunt, Decemviros abdicare se magistratu coegerunt, eosque omnes aut morte aut exsilio punierunt. Appius Claudius in carcere necatus est.

Æsculapius Romam advectus.

Romani ob pestilentiam, responso monente, ad Æsculapium Epidauro arcessendum decem legatos principe Q. Ogulnio miserunt. Qui cum eo venissent, et simulacrum ingens mirarentur, anguis è sedibus suis elapsus, venerabilis, non horribilis, per mediam urbem cum admiratione omnium ad navem Romanorum perrexit, et se in Ogulnii tabernaculo conspiravit. Legati Deum vehentes Antium provecti sunt, ubi per mollietiem maris, anguis proximum Æsculapii fanum petiit, et post paucos dies ad navim rediit; et cum adverso Tiberi subveheretur, in proximam insulam desilivit, ubi templum ei constitutum: et pestilentia mira celeritate sedata est.

M. Furius Camillus.

Furius Camillus cum Faliscos obsideret, ac ludi literarii magister principum filios ad eum adduxisset, vinctum eum iisdem pueris in urbem redigendum et verberandum tradidit. Statim Falisci se ei ob tantam justitiam dediderunt. Vejos decenni obsidio domuit, deque his triumphavit. Postmodum est crimini datum, quod albis equis triumphasset, et prædam inique divisisset, die dicta ab L. Appuleio Tribuno plebis damnatus Ardeam concessit. Mox cum Galli Senones, relictis ob sterilitatem agris suis, Clusiam Etruriæ oppidum obsiderent, missi sunt Roma tres legati, qui Gallos monerent ut ab oppugnatione desisterent. Ex his unus contra jus gentium in aciem processit, et ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, et exercitum Romanum apud Alliam Fluvium ceciderunt, die XVI Kalendas Augusti, qui dies inter nefastos re-relatus, Aliensis dictus. Victores Galli, Urbem intraverunt, ubi nobilissimos senum, in curulibus et honorum insignibus, primo ut deos venerati, deinde ut homines despicati, interfecere. Reliqua juventus cum Manlio in Capitolium fugit, ubi obsessa Camilli virtute liberata est: qui absens Dictator dictus, collectis reliquis, Gallos improvisos internecione occidit. Populum Romanum migrare Vejos volentem retinuit. Sic et oppidum civibus, et cives oppido reddidit.

M. Manlius Capitolinus.

Manlius, ob defensum Capitolinum Capitolinus dictus, sedecim annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta septem militaribus donis a suis ducibus ornatus, triginta tres cicatrices in pectore habuit. Capta Urbe auctor in Capitolium confugiendi fuit. Quadam nocte clangore anseris excitus, Gallos ascendentes deiecit. Patronus a civibus appellatus, et farre donatus est. Domum etiam in Capitolio publice accepit. Qua superbia elatus, cum a Senatu suppressisse Gallicos thesauros argueretur, et addictos propria pecunia liberaret, regni affectati suspicione in carcerem conjectus, populi consensu liberatus est. Rursus cum in

eadem culpa, et gravius perseveraret, reus factus: et ab conspectu Capitolii ampliatus est. Alio deinde loco damnatus, et de saxo Tarpeio precipitatus: domus diruta: bona publicata. Gentilitas ejus Manlii cognomen ejuravit, ne quis postea Capitolinus vocaretur.

A. Cornelius Cossus.

Fidenates fidei Romanorum hostes, ut sine spe veniae fortius dimicarent, legatos ad se missos interfecerunt: ad quos Quinctius Cincinnatus Dictator missus magistrum equitum habuit Cornelium Cossum, qui Lartem Tolumnium ducem sua manu interfecit. De eo spolia opima Jovi Feretrio secundus ab Romulo consecravit.

P. Decius Pater.

P. Decius Mus bello Samnitico sub Valerio Maximo et Cornelio Cosso Consulibus Tribunus militum, exercitu in angustiis Gauri montis, insidiis hostium clauso, accepto quod postulaverat praesidio, in superiorem locum evasit: hostes terruit. Ipse intempesta nocte per medias custodias somno oppressas incolumis evasit. Ob hoc ab exercitu civica corona de quercu, quæ dabatur ei qui cives in bello servasset; obsidionali, quæ dabatur ei qui obsidione cives liberasset, donatus est. Consul bello Latino, collega Manlio Torquato, positus apud Vesperim fluvium castris, cum utrique Consuli somnio obvenisset, eos victores futuros, quorum dux in prælio cecidisset: tum collato cum collega somnio, cum convenisset, ut cujus cornu in acie laboraret, dis se manibus voveret; inclinante sua parte, se et hostes per Valerium Pontificem dis Manibus devovit; impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit.

P. Decius filius.

Publius Decius Decii filius, primo Consul de Samnitibus triumphans, spolia ex his Cereri consecravit. Iterum et tertio Consul multa domi militiæque gessit. Quarto Consulatu cum Fabio Maximo, cum Galli, Samnites, Umbri, Tusci contra Romanos conspirassent: ibi exercitu in aciem ducto, et cornu inclinante; exemplum patris imitatus, advocato Marco Livio Pontifice, hastæ insistens et solemnia verba respondens, se et hostes dis Manibus devovit. Impetu in hostes facto,

victoriam suis reliquit. Corpus a collega laudatum magnifice sepultum est.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius Torquatus ob ingenii et linguæ tarditatem a patre rus relegatus, cum audisset ei diem dictam a Pompeio Tribuno plebis, nocte Urbem petiit. Secretum colloquium a Tribuno impetravit, et gladio stricto dimittere eum accusationem terrore multo compulit. Sulpicio Dictatore Tribunus militum Gallum provocatorem occidit. Torquem ei detractum cervici suæ indidit. Consul bello Latino filium suum, quod contra imperium pugnasset, securi percussit: Latinos apud Veserim fluvium, Decii collegæ devotione superavit. Consulatum recusavit, quod diceret, neque se populi vitia, neque illum severitatem suam posse sufferre.

M. Valerius Corvinus.

Reliquias Senonum Camillus persequabatur: adversum ingentem Gallum provocatorem solus Valerius Tribunus militum, omnibus territis, processit. Corvus abortu solis galeæ ejus insedit, et inter pugnandum ora oculosque Galli verberavit. Hoste devicto, Valerius Corvinus dictus. Hinc, cum ingens multitudo ære alieno oppressa Capuam occupare tentasset, et ducem sibi Quinctium necessitate compulsum fecisset, sublato aere alieno, seditionem compressit.

Sp. Posthumius.

Titus Veturius, et Spurius Posthumius Consules bellum adversum Samnites gerentes, a Pontio Thelesino duce hostium in insidias inducti sunt: nam ille simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri: quo duo itinera ducebant, aliud longius et tutius, aliud brevius et periculosius: festinatio brevius eligit. Itaque cum in insidias venissent, (qui locus Furculæ Caudinæ vocabatur,) C. Pontius accitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret. Ille ait, aut omnes occidendos, ut vires frangerentur, aut omnes dimittendos, ut beneficio obligarentur. Utroque improbato consilio, omnes sub jugum misit, icto fœdere, quod a Romanis postea improbatum est. Posthumius Samnitibus deditus, nec receptus.

Lucius Papirius, a velocitate Cursor, cum Dictatorem se adversis omnibus contra Samnites profectum esse sensisset; ad auspicia repetenda Romam regressus, edixit Fabio Rulliano, quem exercitui opponebat, ne manum cum hoste consereret. Sed ille, importunitate ductus, pugnavit. Reversus Papirius securi eum ferire voluit: ille in Urbem confugit, nec supplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lacrymis, populus precibus veniam impetrarunt. Papirius de Samnitibus triumphavit. Idem comis et jocorum studiosus, cum Prænestinum Prætorem gravissime increpuiisset, Expedi, inquit, licet securæ. Et cum eum metu mortis attonitum vidisset, incommodam ambulantibus radicem excindi jussit.

Q. Fabius Rullianus.

Quinctus Fabius Rullianus, primus ex ea familia ob virtutem Maximus: Magister equitum, a Papirio Cursore ob Samnitum victoriam securi pene percussus, primum de Apulis et Lucerinis; iterum de Samnitibus; tertio de Gallis, Umbris, Marsis, atque Tuscis triumphavit. Censor libertinos tribu amovit. Iterum Censor fieri noluit, dicens non esse ux usu Reipublicæ, eosdem Censores sæpius fieri. Hoc primus instituit, uti Equites Romani idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis insidentes, in Capitolium transirent. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestum est, ut inde filius viscerationem et epulum publice daret.

Manius Curius Dentatus.

Manius Curius Dentatus primo de Samnitibus triumphavit, quos usque ad mare superum perpacavit. Regressus, in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem; tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. Iterum de Sabinis triumphavit. Tertio de Lucanis ovans Urbem introivit. Pyrrhum Epirotam Italia expulit. Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit. Sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitium aurum offerentibus, cum ipse in foco rapa torreret, Malo, inquit, hæc in

ficilibus meis esse, et aurum habentibus imperare. Cum intersæ pecuniæ argueretur, guttum ligneum, quo uti ad sacrificia consueverat, in medium protulit, juravitque se nihil amplius de præda hostili in domum suam convertisse. Aquam Anienem de manubiis hostium in Urbem induxit. Tribunus plebis Patres auctores fieri coegit comitiis, quibus plebeius magistratus creabatur. Ob hæc merita domus ei apud Tiphatham, et agri jugera quingenta publice data.

Appius Claudius Cæcus.

Appius Claudius Cæcus in censura Libertinos quoque in Senatum legit; epulandi decantandique jus tibicinibus in publico ademit. Duo familiæ ad Herculis sacra sunt destinatæ, Potitiorum et Pinariorum. Potitios Herculis sacerdotes pretio corrupit, ut sacra Herculæ servos publicos edocerent; unde cæcatus est: gens Potitiorum funditus periit. Ne Consulatus cum plebeiis communicaretur, acerrime restitit. Ne Fabius solus ad bellum mitteretur, contradixit. Sabinos, Samnites, Etruscos, bello domuit. Viam usque Brundisium lapide stravit: unde illa Appia dicta. Aquam Anienem in Urbem induxit. Censuram solus omni quinquennio obtinuit. Cum de pace Pyrrhi ageretur, et gratia potentum per legatum Cineam pretio quæreretur: senex et cæcus lectica in Senatum latus, turpissimas condiciones magnifica oratione discussit.

Pyrrhus rex Epirotarum.

Pyrrhus rex Epirotarum, paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cum imperium orbis agigaret, et Romanos potentes videret, Apollinem de bello consuluit. Ille ambigue respondit.

Aio te, AEacida, Romanos vincere posse.

Hoc dicto in voluntatem tracto, auxilio Tarentinorum bellum Romanis intulit: Laevinum Consulem apud Heracleam elephantorum novitate turbavit. Cumque Romanos adversis vulneribus occisos videret, Ego, inquit, talibus viris brevi orbem terrarum subigere potuissem. Amicis gratulantibus, Quid mihi cum tali victoria, inquit, ubi exercitus robur amittam? Ad vicesimum ab Urbe lapidem castra posuit: captivos Fabricio

gratis reddidit. Viso Lævini exercitu, eandem sibi ait adversus Romanos quam Herculi adversus hydram, fuisse fortunam. A Curio et Fabricio superatus, Tarentum refugit, in Siciliam trajecit. Mox in Italiam Locros regressus, pecuniam Proserpinae evehere tentavit: sed ea naufragio relata est. Tum in Graeciam regressus, dum Argos oppugnat, ictu tegulae prostratus est. Corpus ad Antigonum regem Macedoniae delatum magnifice sepultum.

Fabricius.

Pyrrhus cum secundo praelio a Romanis esset pulsus Tarentum, interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius missus est: qui prius inter legatos sollicitari non poterat, quarta parte regni promissa. Cum vicina castra ipse et rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens se Pyrrhum veneno occisurum, si sibi quidquam pollicitaretur: quem Fabricius vinctum reduci jussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quae contra caput ejus medicus spondisset. Tum rex admiratus eum, dixisse fertur; Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a suo cursu averti posset.

Decius Mus.

Volscinii, Etruriae nobile oppidum, luxuria pene perierunt: nam cum temere servos manumitterent, dein in curiam legerent, consensu eorum oppressi. Cum multa indigna pateretur, clam Roma auxilium petierunt; missusque Decius Mus mox libertinos omnes superavit, in carcere necavit, aut dominis in servitutem restituit.

Appius Claudius Caudex.

Appius Claudius victis Volsinicensibus, cognomento Caudex dictus, frater Caeci fuit. Consul ad Mamertinos liberandos missus est, quorum arcem Carthaginenses et Hiero rex Syracusanus obsidebant. Primo ad explorandos hostes fretum piscatoria nave trajecit, et cum duce Carthaginensium egit, ut praesidium arce deduceret. Rhegium regressus quinqueremem hostium copiis pedestribus cepit: eo legionem in Siciliam traduxit. Carthaginenses Messana expulit. Hieronem praelio apud Syracusas in deditionem accepit: qui eo

periculo territus, Romanorum amicitiam petiit, iisque postea fidelissimus fuit.

C. Duilius.

Caius Duilius primo Punico bello dux contra Carthaginienses missus, cum videret eos multum mari posse, classem validam fabrefecit: et, quas corvos vocare, manus ferreas cum irrisu hostium primus instituit; quibus inter pugnandum hostium naves XXX apprehendit, XIII mersit: qui victi et capti sunt. Annibal dux classis, Carthaginem fugit, et a senatu quaesivit, quid faciendum censerent. Omnibus, ut pugnaret acclamantibus; Feci, inquit, et victus sum: sic poenam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux, male te gesta puniebatur. Duilio concessum est, ut praelucente funali, et praecinente tibicine, a cœna publice rediret.

A. Atilius Calatinus.

Atilius Calatinus dux Romanorum adversus Carthaginienses missus, ex maximis et munitissimis civitatibus, Enna, Drepano, Lilybaeo, hostilia praesidia deiecit. Panormum cepit. Totam Siciliam pervagatus, paucis navibus magnam hostium classem, duce Amilcare, superavit. Sed cum ad Camerinam ab hostibus obsessam festinaret, a Pœnis in angustiis clausus est, ubi Tribunus militum Calpurnius Flamma, acceptis trecentis sociis, in superiorem locum evasit, Consulem liberavit: ipse cum trecentis pugnans cecidit: postea ab Atilio semianimis inventus est. Senatus magno postea terrori hostibus fuit. Atilius gloriose triumphavit.

M. Atilius Regulus.

Marcus Atilius Regulus Consul, fuis Salentinis, triumphavit: primusque Romanorum ducum in Africam classem trajecit: ea quassata, de Amilcare naves longas tres et sexaginta accepit. Oppida ducenta, et hominum ducenta millia cepit. Absente eo, conjugui et liberis ob paupertatem sumptus publice dati. Mox arte Xanthippi Lacedaemonii mercenarii militis captus in carcerem missus. Legatus de permutandis captivis Romanam missus, dato jurejurando, ut si non impetrasset, ita demum rediret: in Senatu conditionem dissuasit: rejectisque a se conjugue et liberis, Carthaginem regres-

sus: ubi in arcam ligneam conjectus, clavis introrsum actis, vigiliis ac dolore punitus est.

C. Lutatius Catulus.

Caius Lutatius Catulus primo Punico bello trecentis navibus adversum Pœnos profectus, sexcentas eorum naves commeatibus et aliis oneribus impeditas, duce Annone apud Ægates insulas, inter Siciliam et Africam, depressit, aut cepit, finemque bello imposuit. Pacem petentibus hac conditione concessit; Sicilia, Sardinia et cæteris insulis intra Italiam Africamque decederent: Hispania citra Iberum fluvium ut abstinerent.

Annibal Carthaginienſis dux.

Annibal Amilcaris filius novem annos natus, a patre aris admotus, odium in Romanos perenne juravit. Exinde socius et miles in castris patris fuit. Mortuo eo, causam belli quærens, Saguntum Romanis fœderatam intra sex menses evertit. Tum, Alpibus patefactis, in Italiam trajecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Trasimenum, Paullum et Varronem apud Cannas superavit. Cumque Urbem capere posset, in Campaniam devertit, cujus deliciis elanguit. Et cum ad tertium ab Urbe lapidem castra posuisset, tempestatibus repulsus, primum a Fabio Maximo fractus, deinde a Valerio Flacco repulsus, a Graccho et Marcello fugatus, in Africam revocatus, a Scipione superatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit, eumque hostem Romanis fecit: quo victo, ad Prusiam Bithyniæ regem concessit: unde Romana legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanis traderetur, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est, positus apud Libyssam in arca lapidea, in qua hodieque inscriptum est, ANNIBAL HIC SITUS EST.

Q. Fabius Maximus.

Quinctus Fabius Maximus Cunctator, Verrucosus a verruca in labris sita, Ovicula a clementia morum dictus: Consul de Liguribus triumphavit. Annibalem mora fregit. Minucium magistrum Equitum imperio sibi æquari passus est: nihilominus periclitanti subvenit. Annibalem in agro Falerno inclusit. Manlium

Statilium transfugere ad hostes volentem, equo et armis donatis retinuit: et Lucano cuidam fortissimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandem emptam dono dedit. Tarentum ab hostibus recepit. Herculis signum inde tralatum in Capitolio dedicavit. De redemptione captivorum cum hostibus pepigit: quod pactum cum a Senatu improbaretur, fundum suum ducentis millibus vendidit, et fidei suæ satisfecit.

P. Scipio Nasica.

Publius Scipio Nasica, a Senatu vir optimus judicatus, Matrem deūm hospitio recepit. Is cum adversum auspicia Consulem se a Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicavit. Censor statuas, quas sibi quisque per ambitionem in foro ponebat, sustulit. Consul Delminium urbem Delmatarum expugnavit. Imperatoris nomen a militibus, et ab Senatu triumphum oblatum recusavit: eloquentia primus, juris scientia consultissimus, ingenio sapientissimus: unde vulgo Corculum dictus.

M. Claudius Marcellus.

Marcus Marcellus Viridumarum Gallorum ducem singulari prælio fudit. Spolia opima Jovi Feretrio tertius a Romulo consecravit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga præberent. Annibalem apud Nolam, locorum angustia adjutus, vinci docuit. Syracusas per tres annos expugnavit. Et cum per calumniam triumphus ei a Senatu negaretur, de sua sententia in Albano monte triumphavit. Quinques Consul, insidiis Annibalis deceptus occubuit, et magnifice sepultus. Ossa Romam remissa a prædonibus intercepta perierunt.

Livia Claudia virgo Vestalis.

Annibale Italiam devastante, ex responso librorum Sibyllinorum, Mater deūm e Pessinunte arcessita; cum adverso Tiberi veheretur, repente in alto stetit; et cum moveri nullis viribus posset, ex libris cognitum, castissimæ demum fœmilæ manu moveri posse. Tum Claudia, virgo Vestalis, falso incestus suspecta, deam oravit, ut, si pudicam sciret, sequeretur: et zona imposita navem movit. Simulacrum Matris deūm, dum

templum ædificatur; Nasicae, qui vir optimus judicabatur, quasi hospiti datum.

M. Portius Cato Censorius.

Marcus Portius Cato, genere Tusculanus, a Valerio Flacco Romam sollicitatus: Tribunus militum in Sicilia; Quaestor sub Scipione fortissimus; Praetor justissimus fuit: in Praetura Sardiniam subegit, ubi ab Ennio Graecis literis institutus. Consul Celtiberos domuit: et ne rebellare possent, literas ad civitates singulas misit, ut muros diruerent: cum unaquaeque sibi soli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello Tribunus militum sub M. Acilio Glabrione, occupatis Thermopylarum jugis, praesidium hostium depulit. Censor L. Flaminium Consularem Senatu movit, quod ille in Gallia, ad cujusdam scorti spectaculum, eductum quendam e carcere in convivio jugulari jussisset. Basilicam suo nomine primus fecit. Matronis ornamenta erepta Oppia lege repentibus restitit. Accusator assiduus malorum, Galbam octogenarius accusavit: ipse quadrigies quater accusatus, gloriose absolutus. Carthaginem delendam censuit. Post octoginta annos filium genuit: imago hujus, funeris gratia, produci solet.

G. Claudius Nero, et Asdrubal frater Annibalis.

Asdrubal frater Annibalis, ingentibus copiis in Italiam trajecit: actumque erat de Romano imperio, si jungere se Annibali potuisset. Sed Claudius Nero, qui in Apulia cum Annibale castra conjunxerat, relicta in castris parte, cum delectis ad Asdrubalem properavit, et se Livio collegæ apud Senam oppidum et Metaurum flumen conjunxit: amboque Asdrubalem vicerunt. Nero regressus pari celeritate qua ierat, caput Asdrubalis ante vallum Annibalis projecit: quo ille viso, vinci se fortuna Carthaginis confessus est. Ob hæc Livius triumphans, Nero ovans, Urbem introierunt.

P. Cornelius Scipio Africanus.

Publius Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Jovis filius creditur: nam antequam conciperetur, serpens in lecto matris ejus apparuit; et ipsi parvulo draco circumfusus nihil nocuit. In Capitolium intempe-

ta nocte eunti nunquam canes allatraverunt. Nec hic quidquam prius cœpit, quam in cella Jovis diutissime sedisset, quasi divinam mentem acciperet. Decem et octo annorum patrem apud Ticinum singulari virtute servavit. Clade Cannensi nobilissimos juvenes, Italiam deserere cupientes, sua auctoritate compescuit. Reliquias incolumes per media hostium castra Cannusinum perduxit. Viginti quatuor annorum Prætor in Hispaniam missus, Carthaginem novam, qua die venit, cepit. Virginem pulcherrimam, ad cujus aspectum concurrebatur, ad se vetuit adduci, patrique ejus ac sponso restitui jussit. Asdrubalem Magonemque, fratres Annibalis, Hispania expulit: amicitiam cum Syphace Maurorum rege conjunxit. Massinissam in societatem recepit. Victor domum regressus, Consul ante annos factus, concedente collega, in Africam classe trajecit. Asdrubalis et Syphacis castra una nocte perrupit. Revocatum ex Italia Annibalem superavit. Victis Carthaginiensibus leges imposuit. Bello Antiochi legatus fratri fuit; captum filium gratis recepit. A Petillius ac Nævio Tribunis plebis repetundarum accusatus librum rationum in conspectu populi scidit: Hac die, inquit, Carthaginem vici: bonum factum: in Capitolinum eamus, et diis supplicemus. Inde in voluntarium exsilium concessit; ubi reliquam egit ætatem. Moriens ab uxore petiit, ne corpus suum Romam referretur.

M. Livius Salinator.

Livius Salinator, primo Consul de Illyriis triumphavit: tandem ex invidia peculatus reus ab omnibus tribubus, excepta Metia, condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo Consul, ne Respublica discordia male administraretur, amicitiam cum eo junxit, et de victo Asdrubale triumphavit. Censor cum eodem collega omnes tribus, excepta Metia, ærarias fecit: stipendio privavit, eo crimine, quod aut prius se injuste condemnassent, aut postea tantos honores non recte tribuissent.

T. Quinctius Flaminius.

Titus Quinctius Flaminius (Flaminii, qui apud Trasimenum periit, filius) Consul, Macedoniam sortitus, du-

cibus Charopis principis pastoribus, provinciam ingressus, regem Philippum prælio fudit, castris exiit: Filium ejus Demetrium obsidem accepit: quem pecunia multatum in regnum restituit. A Nabide quoque Lacedæmonio filium obsidem accepit. Liberos etiam Græcos Nemeæ per præconem pronuntiavit. Legatus etiam ad Prusiam, ut Annibalem repeteret, missus.

M. Fulvius Nobilior.

Marcus Fulvius Nobilior Prætor Hispanos superavit: unde ovans Urbem introiit. Consul Ætulos Ambraciotasque, qui bello Macedonico Romanis adfuerant, post ad Antiochum defecerant, præliis frequentibus victos, et in Ambraciam oppidum coactos, in deditionem accepit: tantum, signis tabulisque pictis spoliavit: de quibus triumphavit. Quam victoriam per se magnificam, Quinctus Ennius amicus ejus, insigni laude celebravit.

L. Scipio Asiaticus.

Scipio Asiaticus, frater Africani, infirmo corpore, tamen in Africa virtutis nomine a fratre laudatus, Consul, Antiochum regem Syriæ, legato fratre, apud Sipylum montem, cum arcus hostium pluvia hebetati fuissent, vicit: et regni relictum a patre parte privavit: hinc Asiaticus dictus. Post reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Tribunus plebis, licet inimicus ejus, intercessit. M. Cato Censor equum ei ignominie causa ademit.

Antiochus rex Syriæ.

Antiochus Syriæ rex, nimia opum fiducia bellum Romanis intulit, specie Lysimachie repetundæ, quam a majoribus suis in Thracia copditam Romani possidebant: statimque Græciam insulasque ejus occupavit. In Eubœa luxuria elanguit. Adventu Acilii Glabrioris excitatus, Thermopylas occupavit: unde industria Marci Catonis ejectus, in Asiam refugit. Navali prælio, cui Annibalem præfecerat, a L. Æmilio Regillo superatus: filium Scipionis Africani, quem inter navigandum ceperat, patri remisit: qui ei, pro reddenda gratia, suasit, ut amicitiam Romanam peteret; Antiochus, spreto consilio, apud Sipylum montem cum L. Scipione conflavit: victus, et ultra Taurum montem relegatus, a so-

dalibus, quos temulentus in convivio pulsaverat, occisus est.

Cn. Manlius Vulso.

Cnæus Manlius Vulso Consul, missus ad ordinandam Scipionis Asiatici provinciam cupiditate triumphî bellum Pisidis et Gallogræcis, qui Antiochio adfuerant, intulit. Illis facile victis, inter captivos uxor regis Orgiagontis centurioni cuidam in custodiam data: a quo vi stuprata de injuria tacuit; et post, impetrata redemptione, marito adulterum centurionem interficiendum tradidit.

L. Æmilius Paulus Macedonicus.

Lucius Paulus Æmilius, filius ejus qui apud Cannas cecidit, primo consulatu, quem post tres repulsas adeptus erat, de Liguribus triumphavit. Rerum gestarum ordinem in tabula pictum publice posuit. Iterum Consul Persen Philippi filium, regem Macedonum, apud Samothracas cepit; victum flevit, et assidere sibi jussit: tamen in triumphum duxit. In hac lætitia duos filios amisit: et progressus ad populum, gratias Fortunæ egit, quod si quid adversi Reipublicæ imminebat, sua esset calamitate decisa. Ob hæc omnia ei a populo et a Senatu concessum est, ut ludis Circensibus triumphali veste uteretur. Ob hujus continentiam et paupertatem, post mortem ejus, dos uxori nisi venditis possessionibus, non potuit exsolvi.

Tiberius Sempronius Gracchus.

Tiberius Sempronius Gracchus, nobilissima familia ortus, Scipionem Asiaticum, quamvis inimicum, duci in carcerem non est passus. Prætor Galliam domuit, Consul Hispaniam altero consulatu Sardiniam: tantumque captivorum abduxit, ut longa venditione res in proverbium veniret, *Sardi venales*. Censor libertinos, qui rusticas tribus occuparant, in quatuor urbanas divisit; ob quod a populo collega ejus Claudius (nam ipsum auctoritas tuebatur) reus factus est; et cum eum duæ classes condemnassent, Tiberius juravit se cum illo in exilium iturum: ita reus absolutus est. Cum in domo Tiberii duo angues e geniali toro repressissent, responso dato, eum de dominiis periturum, cujus sexus anguis

fuisset occisus: amore Cornelii conjugis marem jussit interfici.

P. Scipio Æmilianus.

Publius Scipio Æmilianus, Pauli Macedonici filius, a Scipione Africano adoptatus, in Macedonia cum patre agens, victum Persen tam pertinaciter persecutus est, ut media nocte in castra redierit. Lucullo in Hispania legatus, apud Intercatiam oppidum provocatorem singulari prælio vicit. Muros hostilis civitatis primus ascendit. Tribunus in Africa sub M. Manilio Imperatore, cohortes octo obsidione vallatas consilio et virtute servavit, a quibus corona obsidionali aurea donatus. Cum Ædilitatem peteret, Consul ante annos ultro factus, Carthaginem intra sex menses delevit. Numantiam in Hispania, correcta prius militum disciplina, fame vicit; hinc Numantinus dictus. Caio Lælio plurimum usus. Ad reges adeundos missus, duos secum, præter eum, servos duxit. Ob res gestas superbus, Gracchum jure cæsum videri respondit, obstrepente populo, Taceant, inquit, quibus Italia noverca, non mater est: addidit, Quos sub corona vendidi. Censor, Mummio collega segniore, in Senatu ait, Utinam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis. Suscepta Agrariorum causa domi repente exanimis inventus, obvoluto capite elatus est, ne livor in ore appareret. Hujus patrimonium tam exiguum fuit, ut XXXII libras argenti, duas et selibram auri reliquerit.

C. Hostilius Mancinus.

Caius Hostilius Mancinus Consul adversum Numantinos, vetantibus avibus, et nescio qua voce revocante, profectus, cum ad Numantiam venisset, exercitum Popilii acceptum prius corrigere decrevit: inde solitudinem petit. Eo die Numantini forte solenni nuptu filias locabant; et unam speciosam duobus competentibus, pater puellæ conditionem tulit, ut ei illa nuberet, qui hostis dextram retulisset. Profecti juvenes, abscessum Romanorum in modum fugæ properantium cognoscunt: rem ad suos referunt. Illi statim quatuor millibus, viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus, auctore Tiberio Graccho quæstore suo, in leges hostium

scelus percussit : quo per Senatum improbatum, Mancinus Numantinis deditus, nec receptus augurio in castra deductus, Præturam postea consecutus est.

L. Mummius Achaicus.

Lucius Mummius, devicta Achaia, Achaicus; Consul adversus Corinthios missus, victoriam alieno labore quaesitam interceptit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudisset, et duce Critolao privasset, cum lictoribus et paucis equitibus in Metelli castra properavit, et Corinthios apud Leucopetram vicit duce Diaeo, qui domum refugit, eamque incendit: conjugem interfecit, et in ignem præcipitavit: ipse veneno interiit. Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit: quibus cum totam replisset Italiam, in domum suam nihil contulit.

Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, a domita Macedonia, Macedonicus: Prætor Pseudophilippum, qui idem Andiscus dictus est, vicit, Achæos bis prælio fudit: triumphandos Mummius tradidit. Invisus plebi ob nimiam severitatem: et ideo post duas repulsas Consul ægre factus, Arbaces in Hispania domuit. Apud Contebriam oppidum cohortes loco pulsas redire et locum recipere jussit. Cum omnia proprio et subito consilio ageret, amico cuidam quid acturus esset roganti, Tunicam, inquit, meam exurerem, si eam consilium meum scire existimarem. Hic quatuor filiorum pater, supremo tempore, humeris eorum ad sepulchrum elatus est: ex quibus tres Consulares, unum etiam triumphantem vidit.

Q. Cæcilius Metellus Numidicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, Numidicus, quia Consul de Jugurtha rege Numidiæ triumphavit. Censor Quinctium, qui se Tiberii Gracchi filium mentiebatur, in censum non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim latam jurare noluit: quare in exilium actus, Smyrnæ exsulavit. Calidia deinde rogatione revocatus, cum ludis forte literas in theatro accepisset, non prius eas legere dignatus est quam spectaculum finiretur. Metellæ

sororis suæ virum laudare noluit, quod is solus iudicium contra leges detractarat.

Q. Metellus Pius.

Quinctus Metellus Pius, Numidici filius, Pius, quia patrem lacrymis et precibus assidue ab exsilio revocavit: Prætor bello sociali, Q. Popedius, Marsorum ducem, interfecit. Consul in Hispania Herculeios fratres oppressit: Sertorium Hispania expulit. Adolescens in petitione Præturæ et Pontificatus, Consularibus viris prælatus est.

Tiberius Gracchus.

Tiberius Gracchus, Africani ex filia nepos, quæstor Mancino in Hispania, fœdus ejus flagitiosum probavit. Periculum deditiōis eloquentiæ gratia effugit. Tribunus plebis legem tulit, ne quis plus quingenta agri jugera haberet. Octavio collegæ intercedenti, novo exemplo magistrum abrogavit. Dein tulit, ut ea familia, quæ ex Attali hereditate erat, ageretur: ut populo divideretur. Deinde cum prorogare sibi potestatem vellet, adversis auspiciis in publicum processit, statimque Capitolium petiit, manum ad caput referens, quo salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit; quasi diadema posceret: segniterque cessante Mucio Consule; Scipio Nasica, sequi se jussis, qui salvam Rempublicam vellent, Gracchum in Capitolium persecutus oppressit, Cujus corpus Lucretii Ædilis manu in Tiberim missum, unde ille Vespillo dictus. Nasica, ut invidiæ subtraheretur, per speciem legationis in Asiam ablegatus est.

C. Gracchus.

Caius Gracchus pestilentem Sardiniam Quæstor sortitus; non veniente successore, sua sponte discessit. Asculanæ et Fregellanæ defectionis invidiam sustinuit. Tribunus plebis agrarias et frumentarias leges tulit: colonos etiam Capuam et Tarentum mittendos censuit. Triumviros agris dividundis se, et Fulvium Flaccum, et C. Crassum constituit. Minucio Rufo Tribuno plebis legibus suis obrogante, in Capitolium venit: ubi cum Attilius, præco Opinii Consulis, in turba fuisset occisus, in forum descendit, et imprudens concionem a Tripyro plebis avocavit; qua re arcessitus, cum in Senatum

non venisset, armata familia Aventinum occupavit; ubi ab Opimio victus, dum a templo Dianæ desilit, talum intorsit, et Pomponio amico apud portam trigeminam, P. Lætorio in ponte Sublicio persequentibus resistente, in lucum Furinæ pervenit. Ibi vel sua, vel servi Euphori manu interfectus: caput a Septimuleio amico Gracchi ad Opimum relatum, auro expensum fertur, propter avaritiam infuso plumbo gravius effectum.

M. Livius Drusus.

Marcus Livius Drusus, genere et eloquentia magnus, sed ambitiosus et superbus, Ædilis munus magnificentissimum dedit: ubi Remmio collegæ, quædam de utilitate Reipublicæ suggerenti, Quid tibi, inquit, cum Reipublica nostra? Quæstor in Asia nullis insignibus uti voluit, ne quid ipso esset insignius. Tribunus plebis Latinis civitatem, plebi agros, equitibus curiam, Senatui judicia permisit. Nimis liberalitatis fuit: ipse etiam professus, nemini se ad largiendum præter cælum et cœnum reliquisse: ideoque cum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulsam Mauritanæ principem, ob regis similitudinem profugum, acceptâ pecunia, Boccho prodidit: quem ille elephanto objecit. Adherbalem filium regis Numidarum obsidem domi suæ suppressit, redemptionem ejus occultam e patre sperans. Cæpionem inimicum actionibus suis resistentem, ait se de saxo Tarpeio præcipitaturum. Philippo Consuli legibus agrariis resistenti, ita collum in comitio obtorsit, ut multus sanguis efflueret e naribus: quam ille, luxuriam opprobans, muriam de turdis esse dicebat. Idem ex gratia nimia in invidiam venit, nam plebs acceptis agris gauderet, expulsi dolebant: equites in Senatum lecti lætabantur; sed præteriti querebantur: Senatus permissis judiciis exsultabat; sed societatem cum equitibus aegre ferebat. Unde Livius anxius, ut Latinorum postulata differret, qui promissam civitatem flagitabant, repente in publico concidit, sive morbo comitali seu hausto caprino sanguine semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publice suscepta sunt: et cum Latini Consulem in Albano monte interfecuri essent, Philippum admonuit ut caveret: unde in senatu accusatus,

cum domum se reciperet, immisso inter turbam percussore, corruit. Invidia caedis apud Philippum, et Caepionem fuit.

C. Marius pater.

Caius Marius septies Consul, Arpinas, humili loco, natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidia, criminando eum, Consulatum adeptus, Jugurtham captum ante currum egit. In proximum annum Consul ultro factus, Teutones in Gallia apud Aquas Sextias, Cimbros in Italia in campo Raudio vicit, deque his triumphavit. Sexies Consul per ordinem factus, Apuleium Saturninum Trib. plebis, et Glauciam Prætozem seditiosos, ex Senatus consulto interemit. Et cum Sulpicia rogatione provinciam Sullæ eriperet, armis ab eo victus, Minturnis in palude delituit. Inventus, et in carcerem conjectus, immissum percussorem Gallum vultus auctoritate deterruit: acceptaque navicula in Africam trajecit: ibi diu exsulavit. Mox Cinnana dominatione revocatus, ruptis erastulis, exercitum fecit: cæsisque inimicis injuriam ultus, septimo Consulatu, ut quidam ferunt, voluntaria morte decessit.

C. Marius filius.

Caius Marius filius viginti quinque annorum Consulatum invasit: quem honorem tam immaturum mater flevit. Hic patri sævitia similis, curiam armatus obsedit, inimicos trucidavit. quorum corpora in Tiberim præcipitavit. In apparatu belli quod contra Sullam parabatur, apud Sacriportum vigillis et labore defessus, sub dio requievit: et absens victus, fugæ, non pugnæ interfuit. Præneste refugit: ubi per Lucretium Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, jugulandum se Pontio Telesino præbuit.

L. Cornelius Cinna.

Lucius Cornelius Cinna flagitiosissimus, Rempublicam summa crudelitate vastavit. Primo Consulatu, legem de exsulibus revocandis ferens, ab Octavio collega prohibitus, et honore privatus, Urbe profugit: vocatisque ad pileum servis, adversarios vicit: Octavium

interfecit: Janiculum occupavit. Iterum et tertium Consulem se ipse fecit. Quarto Consulatu cum bellum contra Sullam pararet, Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est.

C. Flavius Fimbria.

Caius Flavius Fimbria, sævissimus quippe Cinnæ satellites, Valerio Flacco Consuli legatus in Asiam profectus, per simultatem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curavit. Ipse, corruptis imperii insignibus, provinciam ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, ubi tardius portæ patuerant, incendi jussit: ubi Minervæ templum inviolatum stetit, quod divina majestate servatum nemo dubitavit. Ibi- dem Fimbria militiæ principes securi percussit: mox a Sulla Pergami obsessus, corrupto exercitu desertus semet occidit.

Viriathus Lusitanus.

Viriathus genere Lusitanus, ob paupertatem primo mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux, bellum adversum Romanos sumpsit, eorumque Imperatorem Claudium Unimanum, dein C. Nigidium oppressit. Pacem a populo Romano maluit integer petere, quam victus: et cum alia dedisset, et arma retinerentur, bellum renovavit. Cæpio cum vincere eum aliter non posset, duos satellites pecunia corripit, qui Viriathum humi depositum peremerunt. Quæ victoria, quia empta erat, a Senatu non probata.

M. Æmilius Scaurus.

Marcus Æmilius Scaurus nobilis, pauper; nam pater ejus, quamvis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipse primo dubitavit, honores peteret, an argentarium faceret: sed eloquentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania corniculo meruit. Sub Oreste in Sardinia stipendia fecit, Ædilis, juri reddendo magis, quam muneri edendo studuit. Legatus Calpurnii, Jugurthæ adversus: tandem ejus pecunia victus, Consul legem de sumptibus et libertinorum suffragiis tulit. P. Decium Prætorem transeunte ipso sedentem jussit assurgere, eique vestem scidit, sellam concidit: ne quis ad eum in jus iret, e-

dixit. Consul Ligures et Gantiscos domuit, atque de his triumphavit. Censor viam Æmiliam stravit: pontem Mulvium fecit. Tantumque auctoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam et Saturninum privato consilio armaret. Idem filium suum, quia præsidium deseruerat, in conspectum suum vetuit accedere: ille ob hoc dedecus sibi mortem conscivit. Scaurus senex, cum a Vario Tribuno plebis argueretur, quasi socios et Latium ad arma coegisset; Scaurus negat: utri potius credendum putatis?

L. Appuleius Saturninus.

Lucius Appuleius Saturninus, Tribunus plebis sediciosus, ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africa dividerentur: intercedentem Bæbium collegam, facta per populum lapidatione, submovit: Glauciae Prætori, quod is eo die, quo ipse concionem habebat, jus dicendo partem populi evocasset, sellam concidit, ut magis popularis videretur. Quendam libertini ordinis subornavit, qui se Tiberii Gracchi filium fingeret. Ad hoc testimonium Sempronia soror Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, ut dedecus familiæ agnosceret. Saturninus, Aulo Nonio competitore interfecto, Tribunus plebis reffectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam novis colonis destinavit, et aurum, dolo, an scelere Cæpionis partum, ad emptionem agrorum convertit. Aqua et igni interdixit ei, qui in leges suas non jurasset: huic legi multis nobilibus obrogantibus, cum tonuisset, clamavit: Jam, inquit, nisi quiescitis, grandinabit. Metellus Numidicus exulare quam jurare maluit. Saturninus tertio Tribunus plebis reffectus, ut satellitem suum Glauciam Prætozem, Consulem faceret, Memmium competitorem ejus in campo Martio necandum curavit. Marius senatus consulto armatus, quo censebatur, darent operam Consules, ne quid Respublica detrimenti caperet; Saturninum et Glauciam in Capitolium persecutus obsedit, maximoque astu incisissimis fistulis in deditionem accepit: nec deditis fides servata, Glauciae fracta cervix: Ap-

puleius cum in curiam fugisset, lapidibus et tegulis desuper interfectus est. Caput ejus Rabirius quidem Senator per convivia in ludibrium circumtulit.

L. Licinius Lucullus.

Lucius Lucullus nobilis, disertus et dives, munus quaestorium amplissimum dedit. Ptolemæum regem Alexandriae Consuli Sullae conciliavit: et mox per Murenam in Asia classem Mithridatis. Praetor Africam justissime rexit. Adversus Mithridatem Consul missus, collegam suum Cottam Chalcedone obsessum liberavit. Cyzicum obsidio solvit: Mithridatis copias ferro et fame afflixit, eumque regno suo Ponto expulit. Quem rursum cum Tigraue rege Armeniae subveniente magna felicitate superavit. Nimius in habitu, maxime signorum et tabularum amore flagravit. Post, cum alienata mente desipere cœpisset: tutela ejus M. Lucullo fratri permissa est.

L. Cornelius Sulla.

Cornelius Sulla, a fortuna Felix dictus, cum parvulus a nutrice ferretur, mulier obvia, Salve, inquit, puer, tibi et Reipub. tuae felix: et statim quaesita quae hoc dixisset, non potuit inveniri. Hic quaestor Marii, Jugurtham a Boccho in deditionem accepit. Bello Cimbrico et Teutonico legatus, bonam operam navavit. Praetor inter cives jus dixit. Praetor Ciliciam provinciam habuit. Bello sociali Samnites, Irpinosque superavit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, Mario restitit. Consul Asiam sortitus, Mithridatem apud Orchomenum et Chaeroneam praelio fudit. Archelaeum praefectum ejus Athenis vicit. Portum Piraeum recepit. Enetos et Dardanos in itinere superavit. Cum rogatione Sulpicia imperium ejus transferretur ad Marium, in Italiam regressus, corruptis adversariorum exercitibus, Carbonem Italia expulit: Marium filium apud Sacriportum, Telesinum apud portam Collinam vicit. Mario Praeneste interfecto, Felicem se edicto appellavit. Proscriptionis tabulas primus proposuit. Novem millia deditorum in villa publica cecidit. Numerum sacerdotum auxit: Tribunitiam potestatem minuit. Republica ordinata, Dictaturum deposuit: unde

sperni cœptus, Puteolis concessit, et morbo, qui phthisias vocatur, interiit.

Mithridates rex Ponti.

Mithridates rex Ponti, oriundus a septem Persis, magna vi animi et corporis, ut sexjuges equos regeret, duarum et viginti gentium ore loqueretur. Bello sociali dissidentibus Romanis, Nicomedem Bithynia, Ariobarzanem Cappadocia expulit. Literas per totam Asiam misit, ut quicumque Romanus esset, certa die interficeretur: et factum est. Graeciam insulasque omnes, excepta Rhodo, occupavit. Sulla cum praeiio vicit, classem ejus proditione Archelai interceptit: ipsum apud Orchomenum oppidum fudit; et oppressisset, nisi adversum Marium festinans, qualemcunque pacem componere maluisset. Deinde cum Cabiris resistantem Lucullus fudit. Mithridates post a Pompeio nocturno praeliò victus in regnum confugit: ubi per seditionem popularium a Pharnace filio in turre obsesus, venenum sumpsit. Quod cum tardius subiret, quia adversum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat, immissum percussorem Gallum Sithocum, auctoritate vultus territum revocavit, et in caedem suam manum trepidantis adjuvit.

Cn. Pompeius Magnus.

Cn. Pompeius Magnus, civili bello Sullae partes secutus, ita egit, ut ab eo maxime diligeretur. Siciliam sine bello a proscriptis recepit. Numidiam Hiabae ereptam, Masinissae restituit. Viginti sex annos natus triumphavit. Lepidum, acta Sullae rescindere volentem, privatus Italia fugavit. Praetor in Hispaniam pro Consulibus missus Sertorium vicit. Mox piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem ad deditiōnem, Mithridatē ad venenum compulit. Deinde, mira felicitate et celeritate nunc in septemtrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caspios, Iberos: tunc in Oriente Parthos, Arabas, atque Judaeos cum magno sui terrore penetravit. Primus in Hircanum, Caspium, Rubrum, et Arabicum mare usque pervenit. Mox, cum diviso orbis imperio, Crassus Syriam, Caesar Galliam, Pompeius Urbem obtineret, post caedem Crassi, Caesarem

demittere exercitum jussit: cujus infesto adventu Urbe pulsus, in Pharsalia victus, ad Ptolomaeum Alexandriae regem confugit. Ejus imperio ab Achilla et Pothino satellitibus occisus est. Hujus latus sub oculis uxoris et liberorum a Septimio Ptolemaei praefecto mucrone confossum est: jamque defuncti caput gladio praecisum, quod usque ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus Nilo jactus, a Servio Codro rogo inustus, humatusque est, inscribente sepulchro, HIC SITUS EST MAGNUS POMPEIUS. Caput ab Achilla Ptolemaei satellite, Ægyptio velamine involutum, cum annulo Caesari praesentatum est: qui non continens lacrymas, illud plurimis et pretiosissimis odoribus cremandum curavit.

Julius Caesar.

Caius Julius Caesar, veneratione rerum gestarum Divus dictus: contubernalis Thermo in Asiam profectus; cum saepe ad Nicomedem regem Bithyniae commearet, impudicitiae infamatus est. Mox Dolabellam judicio oppressit. Dum studiorum causa Rhodum petit, a piratis captus et redemptus, eosdem et postea captos punivit. Praetor Lusitaniam, et post Galliam, ab Alpi-
bus usque, et Oceanum bis classe transgressus, Britanniam subegit. Cum ei triumphus a Pompeio negaretur, armis eum Urbe pulsum in Pharsalia vicit. Capite ejus ablato, flevit; et honorifice sepeliri fecit: mox a satellitibus Ptolemaei obsessus, eorum, et regis nece Pompeio parentavit. Pharnacem Mithridatis filium fama nominis fugavit. Jubam et Scipionem in Africa, Pompeios juvenes in Hispania apud Mundam oppidum ingenti praelio vicit; deinde ignoscendo amicis eum cum armis deposuit: nam Lentulum tantum, et Afranium, et Faustum Sullae filium jussit occidi. Dictator in perpetuum factus a Senatu, in curia, Cassio et Bruto caedis auctoribus, tribus et viginti vulneribus occisus est: cujus corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.

Octavianus Caesar.

Caesar Octavianus ex Octavia familia in Juliam translatus, in ultionem Julii Caesaris, a quo haeres fu-

erat institutus, Brutum et Cassium caedis auctores in Macedonia vicit: Sextum Pompeium, Cn. Pompeii F. bona paterna repetentem, in freto Siculo superavit: Marcum Antonium Consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatrae devinctum, in Actiaco Ambraciae litore debellavit: reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quae Crasso sustulerant, ultro reddiderunt. Indi, Scythae, Sarinatae, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. Jani Gemini portas bis ante se clausas, primo sub Numa, iterum post primum Punicum bellum, sua manu clausit. Dictator in perpetuum factus, a Senatu ob res gestas Divus Augustus est appellatus.

Cato Prætorius.

Cato Prætorius, Catonis Censorii pronepos, cum in domo avunculi Drusi educaretur, nec pretio, nec minis potuit adduci a Q. Popedio Silone Marsorum principe, ut favere se causae Sociorum diceret. Quaestor in Cyprum missus ad vehendam ex Ptolemaei haereditate pecuniam, cum summa eam fide perduxit: praeterea conjuratos puniendos censuit. Bello civili, Pompeii partes secutus est: quo victo, exercitum per deserta Africae duxit, ubi Scipioni Consulari delatum ad se imperium concessit. Victis partibus, Uticam concessit, ubi filium hortatus, ut clementiam Caesaris experiretur, ipse lecto Catonis libro, qui De bonis mortis est, semet occidit.

M. Tullius Cicero.

Marcus Tullius Cicero, genere Arpinas, patre equite Romano natus, genus a Tito Tatius rege duxit. Adolescentulus Roscium iudicio eloquentiam, et libertatem suam adversus Sullanos ostendit: ex quo veritus invidiam Antiochi studiorum gratia petivit, ubi Antiochum Academicum philosophum studiose audivit: inde eloquentiae causa Asiam, post Rhodum petiit, ubi Molonem Graecum, rhetorem tum disertissimum, magistrum habuit, cui fuisse dicitur, quod per hunc Graecia eloquentiae laudem privaretur. Quaestor Siciliam habuit. Aedilis C. Verrem repetundarum damnavit. Praetor Ciliciam latrocinii liberavit. Consul conjuratos capite punivit. Mox invidia P. Clodii, instinctuque Caesaris et Pom-

peii, quos dominationis suspectos, eadem, qua quondam Sullanos, libertate perstrixerat, sollicitatis Pisone et Gabinio Consulibus, qui Macedoniam Syriamque provincias in stipendium opera hujus, acceperant, in exilium actus: mox, ipso referente Pompeio, rediit, eumque bello civili secutus est. Quo victo, veniam a Caesare ultro accepit: quo interfecto Augustum fovit; Antonium hostem judicavit. Et cum III viros se fecissent Caesar, Lepidus, Antoniusque, concordia non aliter visa est inter eos jungi posse, nisi Tullius necaretur: qui, amissis ab Antonio percussoribus, cum forte Formiis quiesceret, imminens exitium corvi auspicio didicit, et fugiens occisus est. Caput ad Antonium relatum.

Marcus Brutus.

Marcus Brutus avunculi Catonis imitator, Athenis philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem mimam cum Antonio et Gallo amavit. Quaestor in Galliam proficisci noluit, quod is bonis omnibus displicebat. Cum Appio Claudio in Cilicia fuit: et cum ille repetundarum accusaretur, ipse ne verbo quidem infamatus est. Civili bello a Catone ex Cilicia retractus, Pompeium secutus est: quo victo, veniam a Caesare accepit, et Proconsul Galliam rexit: tamen cum aliis conjuratis in curia Caesarem occidit. Et ob invidiam veteranorum in Macedoniam missus, ab Augusto in campis Philippicis victus, Stratonem cervicem prae-buit.

C. Cassius Longinus.

Caius Cassius Longinus quaestor Crassi in Syria post cujus caedem, collectis reliquiis, in Syriam recessit. Osacem praefectum regium apud Orontem fluvium peravit. Dein quod coemptis Syriacis mercibus sceleratissime negotiaretur, Carvota cognominatus est. Strabonem Caesarem oppugnavit. Bello civili Pompeium secutus classi praefuit: a Caesare veniam accepit; tamen adversus eum conjurationis auctor cum Bruto fuit, et in caede dubitanti cuidam, vel per me, inquit, feri: nulloque exercitu comparato, in Macedonia Bruto conjunctus in campis Philippicis ab Antonio victus, cum eandem fortunam Bruti putaret, qui Caesarem vicerat, Pandaro liberto jugulum prae-buit. Cujus morte audita, Antonius exclamasse dicitur, Vici.

Sextus Pompeius in Hispania apud Mundam victus, amisso fratre, reliquiis exercitus collectis, Siciliam petiit; ubi ruptis ergastulis mare obsedit. Interceptis commeatibus Italiam vexavit: et cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bobus auratis et equo placavit. Pace facta, epulatus in navi cum Antonio et Cæsare, non invenuste ait, Hæ sunt meæ carinæ: quia Romæ in Carinis domum ejus Antonius tenebat. Rupto per eundem Antonium fœdere, Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.

Marcus Antonius.

Marcus Antonius in omnibus expeditionibus Julio Cæsari comes, Lupercalibus diadema ei imponere tentavit: mortuo divinos honores decrevit. Augustum perfidiose tractavit: a quo apud Mutinam victus, Perusii fame domitus, in Galliam fugit: ibi Lepidum sibi collegam adjunxit: Brutum, exercitu ejus corrupto, occidit. Reparatis viribus in Italiam regressus, cum Cæsare in gratiam rediit. Triumvir factus proscriptionem a Lucio Cæsare avunculo suo cœpit. In Syriam missus bellum Parthis intulit: a quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit: ibi Cleopatras amore devinctus, in Actiaco littore ab Augusto victus est. In Alexandriam regressus, cum habitu regio in solio regali sedisset, necem sibi conscivit.

Cleopatra regina.

Cleopatra Ptolemæi regis Ægyptiorum filia, a fratre suo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulsa, ad Cæsarem bello civili in Alexandriam venit: ab eo specie sua et concubitu, regnum Ptolemæi et necem impetravit. Hæc tantæ libidinis fuit, ut sæpe prostiterit; tantæ pulchritudinis, ut multi noctem illius morte emerint. Postea Antonio juncta, cum eo victa, cum se illi inferias ferre simularet, in Mausoleo ejus, admotis aspidibus, periit.



6

07/2

2/6

